

УНИВЕРЗИТЕТ ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ – ШТИП

Магистерски труд

**АНАЛИЗА НА КРЕДИТНАТА ПОЛИТИКА И РИЗИЦИТЕ ВО БАНКАРСКОТО РАБОТЕЊЕ
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

Ментор: **Изработил:**
Д-р. Трајко Мицески Богданка Боева

Април, 2016

Содржина

Вовед	6
1. Анализа на кредитната политика на големите банки	10
1.1 Комерцијална банка АД Скопје	10
1.1.1 Кредити на физички лица.....	10
1.1.2 Кредити за правни лица	14
1.2 НЛБ Тутунска банка	17
1.2.1 Кредити за физички лица.....	17
1.2.2 Кредити за правни лица	18
2. Анализа на кредитната политика на две средни банки.....	23
2.1 Халк Банка АД Скопје	23
2.1.1 Кредитирање на физички лица	23
2.1.2 Кредитирање на правни лица	26
2.2 Прокредит Банка.....	28
2.2.1 Кредитирање на физички лица	28
2.2.2 Кредитирање на правни лица	29
3. Анализа на кредитната политика на две мали банки	32
3.1. Еуростандард Банка АД Скопје.....	32
3.1.1. Кредитирање на физички лица	32
3.1.2. Кредитирање на правни лица	35
3.2. Централна кооперативна банка АД Скопје.....	36
3.2.1. Кредитирање на физички лица	36
3.2.2. Кредитирање на правни лица	37
4. Ризици во банкарското работење-Кредитен ризик	42
4.1. Извори на кредитниот ризик.....	47
4.2. Кредитна изложеност на Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година.....	48
4.3. Нефункционални кредити во Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година.....	49

5. Ликвидносен ризик , ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и валутен (девизен) ризик во банкарското работење на Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година.....	54
5.1. Ликвидни средства на банкарскиот систем во Република Македонија во период од 2010 до 2014 година	55
5.2. Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности..	59
5.3. Структура на каматочувствителните средства и обврски во Република Македонија во периодот од 2011 до 2014 година.....	60
5.4. Валутен (девизен) ризик на банкарскиот систем во Република Македонија во период од 2011 до 2014 година.....	63
6. Заклучок	68
7.КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА.....	71

Краток извадок

Една од главните функции на банката е собирање на депозити од финансиските единици кои имаат вишок на парични средства и емитирање на кредити кон единиците кои имаат потреба од парични средства. Извршувајќи ја оваа функција, банките со различна големина и обем на депозити, а со тоа и на кредити, играат различна улога во банкарскиот систем во Република Македонија.

Во финансиската теорија ризикот се дефинира како девијација или отстапување од очекуваните резултати кои настанале како резултат на варијации на финансиските променливи. Според ова, за да постои ризикот во финансиското работење тој мора да биде: можен, да предизвика економска штета, да биде неизвесен и да биде случаен. Всушност, ризикот претставува „опасност од загуба“.

Главните ризици со кои се соочуваат банките во своето работење се следните:

1. Кредитен ризик
2. Ликвидносен ризик
3. Каматен ризик
4. Девизен ризик

Клучни зборови:ризичи, банкарско работење, кредитна политика, кредити за правни, кредити за физички лица.

Abstract

One of the main functions of the bank is to collect deposits from financial entities that have excess cash and giving loans to units in need of cash. Performing this function, the banks of varying size and volume of deposits, and thus credits, play a different role in the banking system in the country.

In the financial theory the risk is defined as a deviation from the expected results arising as a result of variations in the financial variables. According to this, for the risk to exist in the financial operations it has to be: possible, it has to cause economic damage, to be uncertain and to be accidental. In fact, the risk is „a danger of losing“.

The main risks that the banks are facing in their operations are the following:

1. Credit risk
2. Liquidity risk
3. Interest rate risk
4. Currency risk

Key words: risks, banking operation, credit policy, loans to legal entities, loans to private entities.

Вовед

Македонија го наследила банкарскиот систем од поранешната СФРЈ, во сопственостна државата и со структура што одговарала на тогашната планска економија. Монетарното осамостојување на Македонија било извршено во согласност со донесувањето на законските акти од областа на монетарната политика и девизната политика на 26април 1992 година. Со тој чин биле поставени и темелите на банкарскиот систем на Македонија. Сепак, реструктурирањето на македонскиот банкарски систем започнало релативно доцна, дури во 1995 година, преку отпис на старото девизно штедење, побарувањата и обврските во однос на странските кредити и санација на најголемата македонска банка - Стопанска банка - Скопје.

Основната цел на овие начела била создавање на здрав банкарски систем, како предуслов за враќање на довербата на граѓаните. Со цел зголемување на конкурентноста помеѓу банките се намалиле пречките за влез во банкарскиот сектор преку поставувањето на полиберална законска регулатива за основање банки.

Со промените во структурата на банкарскиот систем, коишто придонесуваат за негова понатамошна консолидација, а со проширувањето на банкарската мрежа се подобри пристапот до банкарските услуги во одредени региони во земјата.

Покрај забавениот раст на вкупните депозити, и конзервативните политики на дел од матичните банки, под влијание на мерката за финансиско раздолжување, беа главните фактори за забавениот раст на активата на банкарскиот систем.

Ликвидноста на банките е стабилна и во нагорна линија, а банките располагаат со висок обем на ликвидни средства. Останатите ризици, пред се валутниот ризик и ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарските активности, останаа на ниско ниво.

Дејствувајќи во време на постојани промени и неизвесна околина ризиците се постојана компонента со која се соочуваат банките во својата деловна активност. Според „Одлуката за управување со ризиците“ на НБРМ, ризикот преставува

веројатност одредена активност или настан да има директно негативно влијание врз добивката или врз сопствените средства, или да предизвика тешкотии во остварувањето на целите на банките.

Во обработка на овој магистерски труд посебно внимание ќе биде посветено на четирите главни ризици со кои се соочуваат банките во своето работење, а тоа се:

- кредитниот ризик,
- ликвидносниот ризик,
- каматниот ризик и
- девизниот (валутен) ризик.

Поконкретно, во овој магистерски труд ќе бидат анализирани ризиците во банкарското работење на Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година.

ПРЕДМЕТ И ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Поради фактот дека постоењето на суштинската разлика помеѓу големите, средните и малите банки лежи токму во начинот и обемот на кредитирање, *предмет* на ова теоретско и емпириско истражување ќе биде токму начинот на работа и ризиците кои ги пратат во работењето трите по големина видови на банки во РМ.

Во оваа истражување, во првата половина, се анализира начинот на работа и практиките кои ги имаат големите, средните и мали банки. Најпрво ќе се пристапи кон дефинирање на тоа што значи таа поделба и зошто постои во македонското банкарство. Понатаму ќе се пристапи кон поодделна анализа на начинот на работа на малите, средните и големите банки преку конкретен пример на банки од овие групи.

Понатаму во вторите делови, најпрво се пристапува кон дефинирање на тоа што всушност претставуваат ризиците во банкарското работење, а потоа и нивно класифицирање. Во развиените финансиски системи се среќаваат повеќе

видови на ризици во банкарското работење, како што се кредитниот, ликвидносниот, пазарниот итн. Посебна важност во оваа глава е посветено на анализирање на карактеристиките на сите претходно наведени ризици во работењето на македонските банки.

Основна цел на ова истражување е да се потенцира начинот на работа и ризиците со кои се среќаваат различните видови на банки во РМ. Особено се нагласува успешното идентификување, примање и управување со овие ризици при работата на различните групи на банки. За извршување на вака поставена цел, истата е сублимирана како комплексност на неколку поединечни цели:

- Анализа на различните видови на кредитни услуги кои ги нудат големите, средните и малите банки, дадени преку пример од сите групи на банки ;

- Користење на знаењата од економската областа од микроекономско и макроекономско ниво за унапредување на работењето на овие финансиските институции;

- Креирање на модел за континуирано следење, анализирање и прогнозирање на состојбите за успешно работење на банките како финансиски институции;

МЕТОДИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

За исполнување на целите, како и за целосна опфатеност на предметот на истражувањето, ќе бидат комбинирани неколку квалитативни и квантитативни методолошки постапки и методи, како што се следните: анализа, компарација и статистика.

Анализата ќе се врши врз основа на претходно проучувана научно – теоретска содржина, што вклучува евалуација на сите достапни материјали, а се однесува на современото успешно работење на самите финансиските институции, а со тоа и за добробит на општественото живеење.

Компарацијата, како метод на истражување, ќе се користи за да се направи споредба помеѓу исказите на менаџерскиот и неменаџерскиот персонал, па и клиентите и да се осознаат моменталната состојба кои владеат во институциите.

Собраните податоци ќе бидат статистички обработени заради изведување на заклучоци. Со помош на компјутерската апликација за табеларни пресметки Microsoft Office Excel, ќе се изврши рангирање, табеларно прикажување и графичко обликување на обработените податоци и тн.

1. Анализа на кредитната политика на големите банки

Како предмет на анализа во овој магистерски труд, од големите комерцијални банки во Република Македонија ќе бидат опфатени Комерцијална банка АД Скопје и НЛБ Тутунска банка.

1.1 Комерцијална банка АД Скопје

1.1.1 Кредити на физички лица

Комерцијална банка АД Скопје одобрува кредити на кредитоспособни физички лица државјани на Република Македонија. Кредитите се исплатуваат во денари. Кредитите се отплаќаат во еднакви месечни ануитети кои доспеваат секој 16 во месецот. За кредитите обезбедени со залог на подвижен и недвижен имот, потребна е полиса за осигурување на имотот винкулирана во полза на банката за целото времетраење на отплатата на кредитот.

Комерцијална банка АД Скопје ги одобрува следниве видови кредити на физички лица:

- Станбени кредити
 - Ново - Кредит за купување или изградба на недвижен имот со еуро клаузула
 - Денарски кредит за купување или изградба на недвижен имот
 - Кредит за купување недвижен имот од САД-КОМ ДОО Скопје
 - Кредит за купување недвижен имот од АГД ИЛИНДЕН Скопје
- Други наменски кредити
 - Автомобилски кредит
 - Кредит за патничко возило
 - Кредит за школување
 - Туристички кредит
 - Кредит за уживање

- Ненаменски кредити
 - Потрошувачки кредит до 600.000 денари без жиранти
 - Потрошувачки кредит до 10.000 евра со ЕУР клаузула
 - Тип – Топ потрошувачки кредит
 - Кредит врз основа на меница без жиранти
 - Кредит за пензионери
 - Потрошувачки кредит до 300.000 денари за физички лица кои не се клиенти на Банката
- Ненаменски кредити со залог
 - Кредит врз основа на залог на депозит
 - Кредит врз основа на државни обврзници
 - Кредит врз основа на хипотека на недвижен имот
 - Кредит врз основа на 30% или 50% депозит и хипотека на недвижен имот
- Рамковен револвинг кредит

Во продолжение ќе го анализираме кредитот за купување или изградба на недвижен имот со еуро клаузула.

Кредит за купување или изградба на недвижен имот со еуро клаузула¹

- Станбен кредит со ЕУР клаузула со 2,9% годишна, фиксна каматна стапка за првите 3 години и 6,85% годишна, променлива за остатокот на периодот на отплата.

- 0% надомест за одобрување и администрирање за сите одобрени барања за станбен кредит со ЕУР клаузула.

- Без трошоци за процена на вредноста на инструментот за обезбедувањето за сите одобрени станбени кредит со ЕУР клаузула.

Денарскиот кредит со Еур клаузула е наменет за кредитоспособни физички лица во редовен работен однос во јавната администрација или фирми

¹<http://www.kb.com.mk/Default.aspx?sel=2361&lang=1&uc=1&par=0>

прифатливи за Банката кои примаат плата на трансакциска сметка во Банката или пензионери кои ја примаат пензијата преку трансакциска сметка во Банката.

Намена	- купување, изградба, доградба или реконструкција на стан, куќа или деловен простор - купување на градежно земјиште - рефинансирање на друг станбен кредит
Износ на кредитот	зависи од кредитната способност и вредноста на хипотеката
Сопствено учество	- минимум 30% од купопродажна цена на стан доколку истиот е предмет на хипотека - минимум 15% од купопродажната цена на станот, доколку истиот е предмет на хипотека и се купува од градежни фирми со кој Банката склучила Договор за деловна соработка.
Рок на отплата	- до 18 години за купување, изградба или реконструкција на деловен простор - до 30 години за сите останати намени
Грејс период	Можност за грејс период од 12 месеци. За времетраењето на грејс периодот се пресметува и наплатува само интеркаларна камата.
Номинална каматна стапка	По избор на клиентот: Опција 1 - Важи во промотивниот период до 30.09.2016 година 2,9% годишна, фиксна за првите 3 години 6,85% годишна, променлива за остатокот на периодот Опција 2 4,85% годишна, фиксна за првите 5 години 6,65% годишна, променлива за остатокот на периодот
Годишна стапка на вкупни трошоци (CBT)	Опција 1: - 5,61% годишна за кредит за купување, изградба, доградба или реконструкција на стан, куќа - 6,02% годишна за кредит за купување, изградба, доградба или реконструкција на деловен простор Опција 2: - 5,84% годишна за кредит за купување, изградба, доградба или реконструкција на стан, куќа - 6,12% годишна за кредит за купување, изградба, доградба или реконструкција на деловен простор (врз висината на CBT влијае рокот на враќање на кредитот, износот на кредитот, износот на трошоците за кредитот што се вклучени во пресметката на CBT и висината на номиналната каматна стапка). Нотарските трошоци, трошоците за упис на заложното право во соодветната јавна книга и трошоците за осигурување на заложиот недвижен имот од основни ризици не се вклучени во пресметката на CBT и паѓаат на товар на корисникот на кредитот
Предвремена отплата	Без провизија за делумна или целосна предвремена отплата на кредитот.
	Месечниот ануитет треба да се покрие со 1/2 од месечните нето-примања на кредитобарателот. Како месечни примања ќе се сметаат и други годишни или месечни примања што подлежат на оданочување согласно

Критериуми	Законот за персонален данок на доход и кои можат да се документираат. - при доспевање на последниот ануитет, возраста на кредитобарателот не треба да надминува 70 години - во кредитот може да се вклучат уште двајца кредитобаратели кои не мора да се во роднинска врска, но мора да се кредитоспособни
Исплата	Средствата од кредитот се исплаќаат на: 1. Продавачот: - кога продавач е правно лице - кога продавач е физичко лице, доколку се заложува недвижниот имот кој е предмет на купопродажба 2. Кредитобарателот: - кога продавач е физичко лице, доколку се заложува друг недвижен имот - за адаптација и реновирање
Трошоци за кредитот	- надомест за одобрување и администрирање на кредит - 0% за новоодобрени кредити со Еур клаузула во промотивниот период до 30.09.2016 година - 0% за одобрен кредит со ЕУР клаузула наменет за рефинансирање на станбени кредити од други банки 1% надомест за сите одобрени барања за станбен кредит со ЕУР клаузула наменети за рефинансирање на постоечки станбени кредити во Банката (минимум 500,00 денари, максимум 150.000,00 денари) 400,00 денари за аплицирање и обработка на кредитот - трошоци за интеркаларна камата (интеркаларна камата се пресметува од денот на користење на средствата до денот на ставање на кредитот во отплата по каматна стапка еднаква на каматната стапка на кредитот) Без трошоци за проценка на вредноста на инструментот за обезбедувањето за станбен кредит со ЕУР клаузула во промотивниот период до 30.09.2016 година 2.000,00 денари за проценка на вредноста на недвижниот имот за кредит наменет за рефинансирање на станбен кредит во Банката (за секоја поединечна проценка). - нотарска награда за солемнизација на договорот за залог согласно нотарската тарифа - трошоци за упис на заложно право врз недвижниот имот во корист на Банката во соодветна јавна книга - трошоци за полиса за осигурување на заложениот недвижен имот од основни ризици
Начин на отплата	- месечни ануитети - достасување на ануитет - на секој 16 во месецот
Обезбедување	- хипотека на недвижен имот во вредност од 120% до 140% од износот на кредитот (хипотеката може да се однесува на имотот кој се купува или на друг имот кој е во сопственост на кредитобарателот или на друго лице) - административна забрана од плата - полиса за осигурување на заложениот недвижен имот винкулирана во полза на Банката и обновувана за цело времетраење на кредитот
	- барање за кредит - копии од валидни лични карти за сите учесници во кредитот

Потребна документација	▪ за вработени во приватни фирми прифатливи за Банката, образец ПП53 (Декларација за прием од УЈП) за последните 3 месеци и солвентност на жиро-сметка од банката во која се депоненти (за депоненти на Комерцијална банка не е потребна солвентност) ▪ за пензионери – талон од последната пензија ▪ преддоговор за купопродажба заверен на нотар или целокупна инвестиционо-техничка документација со одобрение за градба и износ на потребни средства ▪ извод од матична книга на родени/венчани за кредитобарателите ▪ имотен лист за недвижниот имот што се нуди како обезбедување
Градежни фирми со кои Банката има деловна соработка	▪ Адора Инженеринг Скопје ▪ АГД Илинден Скопје ▪ Голден АРТ Скопје ▪ Градежник Охрид ▪ Дабар Скопје ▪ Елита Инвест Скопје ▪ Капитол Инженеринг Скопје ▪ Мадал Бал Скопје ▪ Мега Градба Скопје ▪ Настел Скопје ▪ НГ Инженеринг Скопје ▪ УПМ Груп/Хромак Куманово ▪ Урбан Инвест Кавадарци ▪ Хипокс Винаца

1.1.2 Кредити за правни лица

Во својата понуда, Комерцијална банка АД Скопје нуди широка палета кредитни производи наменети за правни лица. Кредитните аранжмани се структурирани спрема специфичните потреби и барања на клиентите, како и спрема нивната кредитна способност. За своето краткорочно или долгорочно кредитирање, правните лица може да одберат кредит од извори на средства на Банката или од понудените кредитни линии.²

²<http://www.kb.com.mk/Default.aspx?sel=3200&lang=1&uc=1>

Кредити од извори на средства на Банката:

- Денарски кредити и денарски кредити со девизна клаузула (денарски кредити, денарски кредити индексирани во ЕУР, девизни кредити во ЕУР наменети за извозно ориентирани клиенти што остваруваат нето девизни приливи преку сметки во Банката);³
- Девизни кредити – Банката одобрува девизни кредити во ЕУР на извозно ориентирани клиенти што остваруваат нето девизни приливи преку сметки во Банката. За обезбедување на кредитот се користат вообичаени инструменти за обезбедување согласно Кредитната политика на Банката (хипотека на недвижен имот, залог на подвижни предмети, банкарска гаранција и др.). Максималниот рок на отплата на кредитите може да биде до 10 години со вклучен грејс период од 2 години.⁴

Кредитни линии:

- Кредитна програма за поддршка на микро, мали и средни трговски друштва со средствата од посебниот кредитен фонд реализирана преку Македонска банка за поддршка на развојот;
- Кредитна линија од Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР) за учество во програмата за финансирање на извозот;
- Кредити од средствата на земјоделскиот кредитен дисконтен фонд (ЗКДФ) – проект за финансиски услуги во земјоделството;
- Програма за кредитирање на развојот на мали и средни претпријатија реализирана преку Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР);
- Кредитна линија од ЕИБ реализирана преку МБПР за учество во програмата за кредитирање на мали и средни претпријатија и приоритетни проекти во износ од 100.000.000,00 евра;
- Програма за кредитирање на развојот од Италијанската кредитна линија реализирана преку Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР).

³<http://www.kb.com.mk/Default.aspx?sel=3221&lang=1&uc=1&par=0>

⁴<http://www.kb.com.mk/Default.aspx?sel=3222&lang=1&uc=1&par=0>

Од кредитите за правни лица ќе ја анализираме Кредитната програма за поддршка на микро, мали и средни трговски друштва со средствата од посебниот кредитен фонд реализирана преку Македонска банка за поддршка на развојот.

Кредитна програма за поддршка на микро, мали и средни трговски друштва со средствата од посебниот кредитен фонд реализирана преку Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР)⁵

Кредитот е наменет за микро, мали и средни трговски друштва, со седиште во Република Македонија.

Намена	▪ набавка на основни средства ▪ до 30% од вкупно одобриениот кредит може да биде наменет за обртен капитал
Земја на набавка	нема ограничување – опремата може да се набави од земјата и од странство
Кредитни услови	▪ максимален износ - 300.000 ЕУР ▪ рок на отплата – до 8 години ▪ грејс период – максимум 12 месеци
Каматна стапка	7 – 8% годишно, фиксно
Провизии	1% еднократна провизија пред користење, во денари
Обезбедување	за обезбедување на кредитот се користат вообичаени инструменти за обезбедување согласно Кредитната политика на Банката (хипотека на недвижен имот, залог на подвижни предмети, меници и др.)

Со кредитот се финансира до 80% од пресметковната вредност на проектот, а остатокот од минимум 20% е сопствено учество на корисникот на кредит.

⁵ <http://www.kb.com.mk/Default.aspx?sel=3231&lang=1&uc=1&par=0>

1.2 НЛБ Тутунска банка

1.2.1 Кредити за физички лица

НЛБ Тутунска банка ги одобрува следниве видови кредити на физичките лица:⁶

- НЛБ потрошувачки кредити
- НЛБ станбени кредити
- Кредити обезбедени со депозит
- НЛБ автомобилски кредити
- НЛБ хипотекарни кредити
- Револвинг кредити.

Од кредитите за физички лица ќе го анализираме виолетов потрошувачки кредит.

Виолетов потрошувачки кредит⁷

Кредитобарателите кои ќе аплицираат до 31.05.2016 за Промотивниот Виолетов потрошувачки кредит ќе ја искористат понудата без трошоци за одобрување и со најниска каматна стапка од само 6% - фиксна за првата година.

За кого е наменет?

Промотивниот виолетов потрошувачки кредит е наменет за сите редовно вработени лица во фирми и институции прифатливи за Банката кои примаат плата преку НЛБ ТБ.

Максимален износ	Max. 900.000 МКД Месечниот анuitет <= 1/3 од плата
Годишна каматна стапка	6% фиксна за првата година, 8,5% променлива за остатокот од периодот (8,29 % СВТ за износ на кредит од 900.000 МКД, каматна стапка 6%, рок на отплата 120 месеци, манипулативен трошок 0% и трошок за апликација од 900 МКД) ⁸

⁶ <http://www.nlbtb.com.mk/Default.aspx?mid=31&lId=1>

⁷ <http://www.nlbtb.com.mk/Default.aspx?mid=458&lId=1>

⁸ Врз висината на годишната стапка на вкупните трошоци (СВТ), влијае рокот на враќање на кредитот, износот на кредитот, надоместокот за одобрување и администрирање на кредитот (манипулативен

Рок на отплата	До 120 месеци
Манипулативен трошок	БЕЗ ТРОШОЦИ ЗА ОДОБРУВАЊЕ ДО 31.05.2016
Останати трошоци	Трошоци за апликација: 900 мкд * *500 МКД се наплаќаат при поднесување на апликацијата од страна на кредитобарателот независно дали кредитот ќе биде одобрен или не. 400 МКД се наплаќаат при исплата на кредитот.
Трошоци за предвремена отплата	Без трошоци за предвремена отплата
Услов	Редовно вработување (приматели на плата во НЛБ ТВ)
Обезбедување	БЕЗ МЕНИЦИ (за кредити до 600.000 МКД) Административна/и забрана/и од барателот и/или жирантите (доколку ги има) Во зависност од износот: 1. Без жиранти, еден или двајца жиранти 2. Солемизација (потврда) на договор за кредит
Придобивка	Бесплатна Visa Classic или MasterCard Standard кредитна картичка
Пример за пресметка⁹	Износ: 600.000 мкд, каматна стапка: 6% - фиксна за првата година (СВТ: 8,30%), рок на отплата: 120 месеци, 0% манипулативни трошоци, 900 мкд трошок за апликација, месечен ануитет: 6.660 мкд, вкупен износ за враќање: 875.414 мкд.

1.2.2 Кредити за правни лица

Кредитите кои НЛБ Тутунска банка ги одобрува на правните лица се поделени на:¹⁰

- Кредити за микро и мали претпријатија
- Кредити за средни и големи претпријатија.

Во продолжение ќе ги анализираме Кредитите за средни и големи претпријатија, поточно Долгорочните кредити коишто спаѓаат во Кредити од сопствени средства на Банката.

трошок), надоместокот за аплицирање и обработка (трошок за апликација) и висината на договорната каматна стапка.

⁹ Примерот за пресметка на ануитет и вкупниот износ за враќање на промотивниот виолетов потрошувачи кредит е направен со каматна стапка која е фиксна за првата година, а за остатокот од периодот каматната стапка е променлива и во моментот изнесува 8,5%.

¹⁰ <http://www.nlbtc.com.mk/Default.aspx?mid=52&lid=1>

ДОЛГОРОЧНИ КРЕДИТИ¹¹

Долгорочни кредити за купување, градба, реновирање или доградба на деловен простор со рок на отплата до 10 години (овој производ опфаќа Долгорочни кредити девизни и денарски со девизна клаузула за купување, градба, реновирање или доградба на деловен простор со рок на отплата до 10 години)

Каматна стапка	За одобрени кредити од 01.10.2013 година од 6,5% до 7,5%
Останати услови на производот (надоместоци)	- за одобрување: до 1% манипулативни трошоци еднократно, при одобрување на кредитот; - провизија за водење: 0,25% манипулативни трошоци годишно, на преостанатиот износ на кредитот

Долгорочни кредити за финансирање станбена изградба со рок на отплата до 24 месеци (овој производ опфаќа Долгорочни кредити девизни и денарски со девизна клаузула за финансирање станбена изградба со рок на отплата до 24 месеци)

Каматна стапка	За одобрени кредити од 01.10.2013 година од 7,5% до 8,5%
Останати услови на производот (надоместоци)	- за одобрување: до 1% манипулативни трошоци еднократно, при одобрување на кредитот; - провизија за водење: 0,25% манипулативни трошоци годишно, на преостанатиот износ на кредитот

Долгорочни денарски кредити со девизна клаузула за правни лица

Каматна стапка	За одобрени кредити од 01.10.2013 година од 7,5% до 8,5%
Останати услови на производот (надоместоци)	- за одобрување: до 1% манипулативни трошоци еднократно, при одобрување на кредитот; - провизија за водење: 0,25% манипулативни трошоци годишно, на преостанатиот износ на кредитот

¹¹<http://www.nlbtc.com.mk/Default.aspx?mid=177&lId=1>

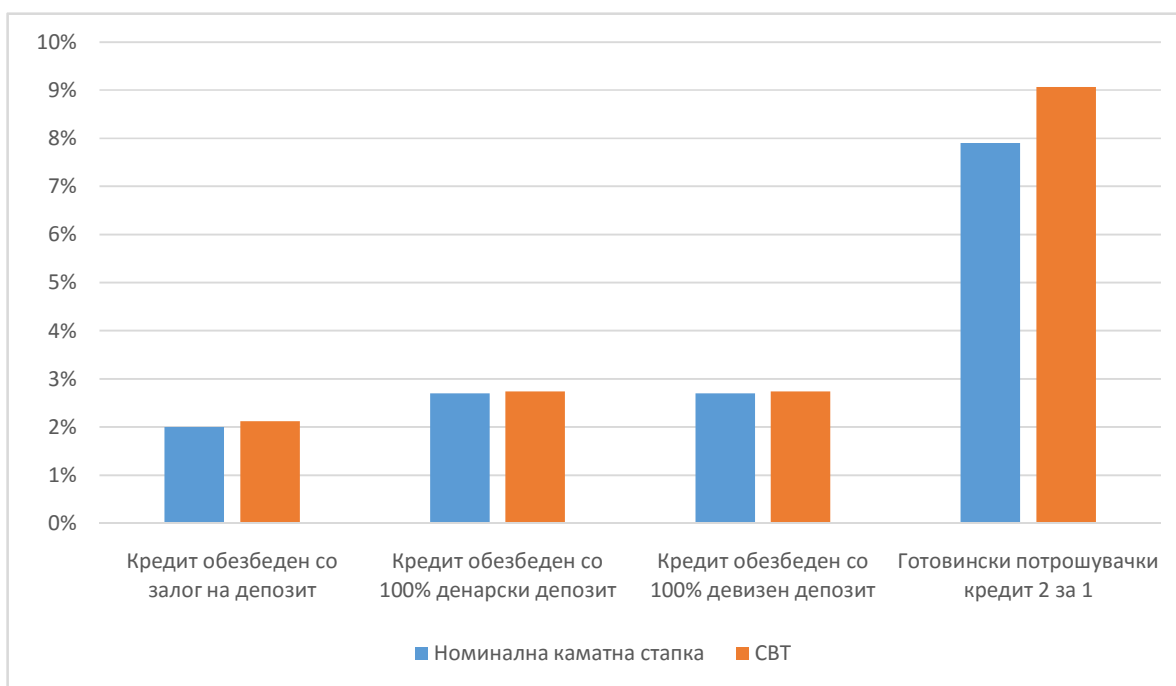
Споредба на кредитите од Комерцијална банка АД Скопје и НЛБ Тутунска банка

Во продолжение ќе направиме споредба на ненаменските кредити обезбедени со залог на депозит наменети за физички лица и кредитната линија што ја одобрува МБПР за кредитирање на малите и средни претпријатија коишто ги нудат Комерцијална банка АД Скопје и НЛБ Тутунска банка.

Споредба на кредити обезбедени со депозит

Вид на кредит		Каматна стапка
Комерцијална банка АД Скопје	Кредит обезбеден со залог на депозит	Номинална каматна стапка 2% годишна, со променлива денарска клаузула Годишна стапка на вкупни трошоци (CBT) 2,12% годишна (врз висината на CBT влијае рокот на враќање на кредитот, износот на кредитот, износот на трошоците за кредитот што се вклучени во пресметката на CBT и висината на номиналната каматна стапка)
	Кредит обезбеден со 100% денарски депозит	3,0% каматна маргина над износот на каматна стапка на депозитот на годишно ниво за кредити до 500.000 МКД (3,11% CBT за износ на кредит од 500.000 МКД, каматна маргина 3%, рок на отплата 240 месеци, манипулативен трошок 3.000 МКД) 2,7% каматна маргина над износот на каматна стапка на депозитот на годишно ниво за кредити над 500.000 МКД (2,74% CBT за износ на кредит од 6.000.000 МКД, каматна маргина 2,7%, рок на отплата 240 месеци, манипулативен трошок 3.000 МКД)
НЛБ Тутунска банка	Кредит обезбеден со 100% девизен депозит	3,0% каматна маргина над износот на каматна стапка на депозитот на годишно ниво за кредити до 10.000 ЕУР (или соодветна противвредност во валутата во која е депозитот) (3,10% CBT за износ на кредит од 10.000 ЕУР, каматна маргина 3%, рок на отплата 240 месеци, манипулативен трошок 3.000 МКД)* 2,7% каматна маргина над износот на каматна стапка на депозитот на годишно ниво за кредити над 10.000 ЕУР (или соодветна противвредност во валутата во која е депозитот) (2,74% CBT за износ на кредит од 100.000 ЕУР, каматна маргина 2,7%, рок на отплата 240 месеци, манипулативен трошок 3.000 МКД)
	Готовински потрошувачки кредит 2 за 1	7,9% годишна каматна стапка (9,07% CBT за износ на кредит од 30.000 ЕУР, каматна стапка 7,9%, рок на отплата 84 месеци, манипулативен трошок 2,5% и трошок за апликација од 1100 МКД)

Кредитот обезбеден со залог на депозит од Комерцијална банка АД Скопје и Кредитите обезбедени со 100% денарски, односно девизен депозит од НЛБ Тутунска банка се обезбедени со депозитите на кредитобарателот во соодветната банка. Што се однесува до Готовинскиот потрошувачки кредит 2 за 1 од НЛБ Тутунска банка, истиот е обезбеден со девизен депозит во ЕУР по видување во висина од 50% од износот на кредитот и административна забрана и меница од барателот (и жирантот/те).

Графикон 1: Споредба на ненаменски кредити обезбедени со залог на депозит од Комерцијална банка АД Скопје и НЛБ Тутунска банка

Како што може да се забележи од презентираните податоци, најповолни каматни стапки за ненаменски кредит обезбеден со залог на депозит дава Комерцијална банка АД Скопје чијашто годишна стапка на вкупни трошоци изнесува 2,12%, додека од кредитите на НЛБ Тутунска банка најниска годишна стапка на вкупни трошоци има Кредитот обезбеден со 100% денарски депозит.

Споредба на кредитна линија од МБПР за финансирање на развој на мали и средни претпријатија

Кредитни услови	Кредитна програма за поддршка на микро, мали и средни трговски друштва со средствата од посебниот кредитен фонд реализирана преку Македонска банка за поддршка на развојот (МБПР)	МБПР - ПКФ Кредитна линија (Кредит од НЛБ Тутунска банка)
Намена	набавка на основни средства; до 30% од вкупно одобриениот кредит може да биде наменет за обртен капитал	за основни средства (дозволена набавка на обртни средства до 30% од вкупен износ на кредит)
Максимален износ	300.000 ЕУР	100.000 ЕУР
Рок на отплата	до 8 години	до 8 години
Грејс период	максимум 12 месеци	- до 6 месеци (за кредити со рок на отплата до 3 години) - до 12 месеци (за кредити со рок на отплата до 8 години)
Каматна стапка	7 – 8% годишно, фиксно	6,5% годишно
Провизии	1% еднократна провизија пред користење, во денари	1% еднократно
Обезбедување	за обезбедување на кредитот се користат вообичаени инструменти за обезбедување согласно Кредитната политика на Банката (хипотека на недвижен имот, залог на подвижни предмети, меници и др.)	- Меници - Жиранти - Хипотека на недвижен имот - Залог на подвижни предмети

Како што може да се заклучи од презентираниите податоци, пониска каматна стапка на кредитната линија од МБПР за финансирање на развојот има онаа на НЛБ Тутунска банка. Но треба да се забележи дека износот за тој кредит е максимум 100.000 ЕУР, додека оној на Комерцијална банка АД Скопје е поскап за 1 – 2% (7 – 8%) со максимален износ од 300.000 ЕУР. И кај двата видови кредити се бара сопствено учество од 20%. Според тоа, кредитобарателот треба јасно и точно да ги дефинира своите финансиски потреби за да донесе одлука во која банка да се обрати.

2. Анализа на кредитната политика на две средни банки

2.1 Халк Банка АД Скопје

ХАЛКБАНК АД Скопје е растечки, но стабилен бренд кој делува остварувајќи ја својата глобална визија преку понуда на иновативни производи и услуги, основана на 15.03.1993 година како Акционерско друштво и универзална банка за вршење на сите видови банкарски работи во Р. Македонија, со доминантна активност во работа со депозити, кредитирање на правни лица и население, девизно-валутни работи, платен промет во земјата и странство, инструменти со фиксен принос, гаранции и акредитиви.

ХАЛКБАНК АД Скопје користи маркетинг пристап кој генерира се повеќе задоволни клиенти, истовремено користејќи го принципот на високо развиени односи со своите клиенти, градејќи цврсти и долгорочни односи со истите. Банката етаблираше сопствен систем за процесирање на картички- прв на македонскиот пазар кој на клиентите им нуди можност за бесконтактно плаќање, по што следуваše лансирањето на Master Card PayPass платежната картичка.

2.1.1 Кредитирање на физички лица

Подолу се прикажени генералните услови и видовите кредити при кредитирање на населението согласно донесената кредитна политика на банката. Во своето портфолио Халк Банка работи со издавање на следниве кредити:¹²

- Потрошувачки;
- Хипотекарен;
- Станбен;
- Автомобилски;
- Кредит со депозит;
- Еко кредит;
- Кредитни картички.

¹² <http://www.halkbank.com.mk/naselenie.nspix>

Вид на кредит	Максима- лен износ	Макси- мален рок	Камат- на Стапка	Трошо- ци	Кредитна способ- ност	Обезбеду- вање
Потрошу- вачки 1) За вработ. во јавна админ., АД и фин. ин. 2) За вработ. во приватни фирми 3) За пензионери	1) 900,000 МКД 2) 600,000 МКД 3) 600,000 МКД	1) 95 месеци 2) 84 месеци 3) 72 месеци	1) 7% фиксна за првата година 2) исто 3) 10,30% за кредит до 72 месеци	1) 0% од износот на кредитот 2) исто 3) 2000 денари еднократн о однапред	1) 1/2 доколку месечните примања се над 20.000 МКД. 2) До 1/3 од месечни примања во последните 6 месеци 3) 1/3 од вкупните месечни примања	1) над 600.000 мкд еден жирант 2) до 150.000 МКД без жиранти 3) Староста на кредитобара телот да не надминува 70 години.
Хипотека- рен	150,000 ЕУР	240 месеци	6%	1% од износот	1/2 од вкупните месечни примања со можност на кокредитоба рател.	Хипотека на недвижен имот во вредност од 1:1 до 1:1.5 од износот на кредитот, меница и менична изјава, со можност на кокредитоба рател.
Станбен	100,000 ЕУР	25 години	*5,2% променл ива за 10 год.; *5,45% променл ива за 15 год.; *5,75% променл ива за 25 год.	0-1% за клиенти со плата во Халкбанк АД. Скопје	*1/2 од вкупните месечни примања над 30.000 МКД; *1/3 од вкупните месечни примања до 30.000 МКД	Хипотека на недвижен имот во вредност од 1:1,2, меница и менична изјава

Автомобилски	75,000 ЕУР	96 месеци	*7,50% за клиенти со плата во Халк; *8,00% доколку не прима плата во Халк	*1,50% за клиенти со плата во Халк ; *2,00% за останати клиенти	1/2 од вкупните месечни примања	*0% за вредност на возилото до 12.000 ЕУР; *20% за вредност на возилото над 12.000 ЕУР
Кредит со депозит	100,000 ЕУР	240 месеци	2% каматна маргина на к.с. на депозит деп. во Халк	без надомест за обработка	депозитот	депозитот
Еко кредит	500 ЕУР 100,000 ЕУР	240 месеци	5.5% со плата во Халк	1.50% од износот на кредитот	1/2 од вкупните месечни примања со можност на кокредитобател.	*до 10.000 ЕУР меница и менична изјава; *над 10.000 ЕУР хипотека на недвижен имот во вредност од 1:1,5
Кредитни картички	100,000 МКД	/	11,25% *СОНК 10% *Банки и фин. инстит. 10% *Пензионери 10% *Лица со посебни права 10.5%	/	/	/

2.1.2 Кредитирање на правни лица

Според барањата на кредитобарателите за нивните бизнис потреби Халкбанк нуди широка палета на кредитни производи со специјални услови:¹³

- Кредити за обртни средства;
- Кредити за фиксни средства;
- Факторинг кредити;
- Контокорентен кредит;
- Денарски гаранции;
- Девизна гаранција ;
- Акредитив;
- Инкасо;
- Кредитни картички.

Вид на кредит	Карактеристики	Предности
Кредит за обртни средства	Кредитите за обртни средства може да бидат одобрени со рок на доспевање до 3 години, со рок на отплата, износ и динамика во согласност на деловниот циклус на клиентот. Кредит со еднакви месечни анuitети (до 36 месеци) - денарски кредит, денарски кредит со девизна клаузула, девизен кредит. Револвинг кредит (до 12 месеци) - денарски кредит, денарски кредит со девизна клаузула, девизен кредит.	*Флексибилни услови за отплата на кредитот во согласност со бизнис потребите и можност за плаќање; *Можност за купување на залихи со рабат кој ќе придонесе за зголемување на профитабилноста на фирмата; *Успешно управување со финансиите на компанијата и менаџирање на готовинскиот тек (cash-flow);
Кредит за фиксни средства	Ги прилагодува своите одлуки според поединечните бизнис потреби Износот на кредитот, рокот на отплата и динамика, можноста за грејс период се дефинирани во согласност со планираните извори за финансирање, соодветниот тек на готовина (cash-flow) и деловниот план за инвестиции што клиентот ќе го приложи во Банката. Можност за кредитна линија.	*Период на отплата на кредити прилагодени, согласно повратот на инвестицијата; *Кредит прилагоден на готовинскиот тек на компанијата; *Можност за долгорочно кредитирање на инвестиции од евтини извори на средства.
Факторинг кредити	Факторинг кредитот е кредит за обртни средства. Банката исплаќа кредит на жиро-сметката на кредитобарателот во согласност со неговите побарувања од компанијата	*Подобрување на готовинскиот тек на компанијата; Зголемување на солвентноста и

¹³ <http://www.halkbank.com.mk/delovni.nspix>

	Цесус, со максимален рок на доспевање до 120 дена.	кредитната способност на компанијата; *Можност за проширување на работните операции, продажбата и конкурентноста на компанијата.
Контокорентен кредит	Финансирање на тековните ликвидносни потреби. Дозволено пречекорување на сметката на компанијата, кој е одобрен за период до 12 месеци. Овозможува со паричните средства да се премости рокот на доспевање на побарувањата.	*Клиентот плаќа камата само на искористениот износ од контокорентниот кредит; *Клиентот има резервен извор на финансирање на деловните активности; *Кредитот се отплаќа автоматски со секој прилив на сметката на која е одобрен кредитот.
Денарска гаранција	Денарската гаранција е писмен документ со кој Банката - гарант се обврзува дека безусловно и неотповикливо ќе изврши плаќање на одредена сума во корист на корисникот на гаранцијата. Според потребите на клиентот Халкбанк ги издава сите типови на денарски гаранции: царинска гаранција, гаранција за авансно плаќање, тендерска гаранција, платежна гаранција, гаранција за квалитетно извршување, итн.	*Во случај на продавање производи, услуги, учествување на тендери, изведување работи, вршење авансни плаќања, инсталирање нова опрема и согласност за извршување на работите за обезбедување банкарска гаранција, во Халкбанк може да се аплицира за денарска гаранција по нај конкурентни услови на пазарот во однос на провизии, надоместоци и обезбедување.
Девизна гаранција	Банкарската гаранција претставува неотповиклива обврска на Банката да плати одредена сума пари во случај на неизвршување на обврските од договорот од страна на налогодавачот. Гаранцијата може да се користи како средство во меѓународните плаќања.	*Халкбанк нуди широк спектар на овој тип на инструмент и делува како партнер со долгогодишно искуство во гаранциите, обезбедувајќи високо професионални светски и наменски решенија. Овој инструмент е меѓународно регулиран со општоприфатените единствени правила за гаранции.
Акредитив	Најбезбеден платен инструмент кој обезбедува максимална заштита на увозникот / купувачот, како и извозникот/продавачот. Акредитивот е многу флексибилен инструмент за плаќање, нуди различни можности за намалување на ризикот помеѓу партнерите. Акредитивот може да се приспособува на барањата на договорените страни во зависност на нивните потреби.	*Халкбанк нуди широк спектар на различни видови на Акредитиви под многу конкурентни тарифи во зависност од понуденото обезбедување од страна на клиентите.

Инкасо	Документите испратени на инкасо (наплата) е добар инструмент за извозниците особено за поморски транспорт земајќи ги предвид карактеристиките на Коносманот – Бродски товарен лист. Улогата на Банката како неутрален посредник е во примената на условот документите да се ослободат само по направено плаќање.	*Банката како посредник овозможува усогласување на плаќањето и примањето на документите.
Кредитни картички 1) Visa Business 2) Master Card Revolving	1) Интернационална картичка за правни лица. Картичката може да се користи за купување на добра и услуги (хотелско сместување, патувања, купување на опрема...) во земјата и во странство како и интернет трансакции (резервации по хотели, online купување на авионски билети и сл). 2) Картичката функционира на принцип на минимална месечна отплата на само 10% од износот на користениот кредит во тековниот месец. Ова е бизнис картичка која има можност за бесплатно плаќање во еднакви месечни рати во продавниците кои имаат воспоставено деловна соработка за продажба на рати со Халкбанк АД Скопје.	1)*Корисниците имаат 24 часовна корисничка поддршка насекаде во светот; *Бизнис картички се практичен начин за плаќање на сите корпоративни клиенти 2) *Картичката функционира на принцип на минимална месечна отплата на само 10% од износот на користениот кредит во тек. месец; *Може да се користи за плаќање на стоки и услуги и за повлекување готовина, во земјата и во странство за бизнис потреби, каде што е ставено Mastercard логото.

2.2 Прокредит Банка

2.2.1 Кредитирање на физички лица

Прокредит банка нуди помал спектар на кредити од аспект на разновидноста.

Според нејзината кредитна политика таа ги пласира следниве видови кредити:¹⁴

- Станбен кредит;
- Кредит за реновирање;
- Кредит за еко реновирање;
- Дозволено пречекорување.

¹⁴ <http://pcb.com.mk/fizicki-lica.nspix>

Вид на кредит	Максима-лен износ	Макси-мален рок	Камат-на Стапка	Трошо-ци	Обезбеду-вање
Станбен	50.000 ЕУР	25 години	4,7 % фиксна за првите три години, потоа: 5,5% + 6 месечен ЕУРИБОР, но не пониска од 6,5%	*Аплици-рање 300 денари *проценка 4.800 ден. *исплата 1.5% од износот на кредитот	хипотека на недвижен имот; административна забрана (доколку е потребно)
Кредит за реновирање	*600.000 МКД *50.000 ЕУР	*До 96 месеци за МКД *До 180 месеци за ЕУР	6% фиксна за првата година, потоа 5,5% + 6 месечен еурибор	*апликација 150 денари *исплата 1.5% од износот на кредитот *проценка 4.800 денари (за кредити во евра)	хипотека на недвижен имот; административна забрана од клиент
Кредит за еко реновир-ање	60.000 МКД	2 години	6,5%	/	/
Дозволено пречекорување	до 3 плати или максимум до 150.000 МКД	до 12 месеци	11.25%	/	/

2.2.2 Кредитирање на правни лица

Правните лица оваа банка ги опслужува со следните видови кредити:¹⁵

- Кредити за постојани средства;
- Кредити за обртни средства;
- Еко кредити;
- Кредити од други извори.

¹⁵ <http://pcb.com.mk/pravni-lica.nspix>

Вид на кредит	Максима- лен износ	Макси- мален рок	Камат- на Стапка	Учество во инвести- цијата	Обезбеду- вање
Кредит за постојани средства	Според потребите на кредитобарателот	до 84 месеци	Од 7%	/	гарант-сопственикот на бизнисот, подвижни предмети или недвижен имот
Кредит за обртни средства и ликвидност	Според потребите на кредитобарателот	До 36 месеци	Од 7%	/	гарант-сопственикот на бизнисот, подвижни предмети или недвижен имот
Еко кредити (за постојани и обртни средства)	до 15.000.000 МКД	до 120 месеци за фиксни средства; до 36 месеци за обртни средства	Од 7,5 %	/	гарант-сопственикот на бизнисот / подвижни предмети или недвижен имот
Кредити од други извори	Од 10,000 ЕУР до 3,500,000 ЕУР	Од 36 месеци за обртни средства до 132 месеци за фиксни средства	6,5%	15%-20%	подвижни предмети или недвижен имот

Споредба на кредитната политика на анализираните две средни банки

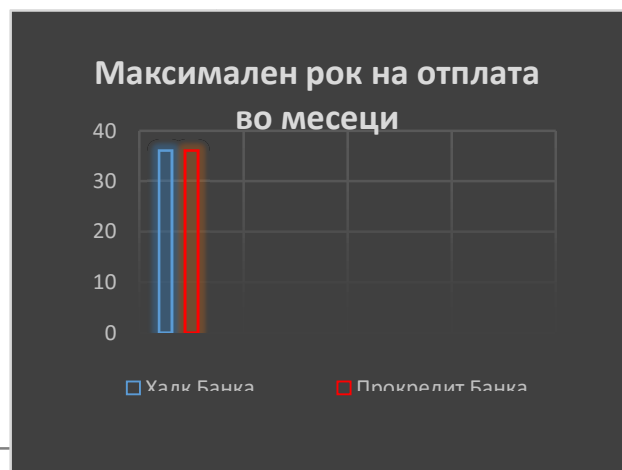
Споредба на кредит на физички лица

За предмет на анализа го земаме станбениот кредит бидејќи единствено овој кредит и взаемен за двете банки од групата на кредити за физички лица, покрај дозволеното пречекорување. Следува графички приказ за движењето на износот, рокот на отплата и каматната стапка за овој кредит кај двете банки соодветно:

Споредба на кредит на правни лица

Кредитот за обртни средства го земаме за предмет на споредба помеѓу двете банки, но бидејќи кредитите за правни лица се пофлексибилни во однос на кредитите за физички лица, бидејќи се креираат според потребите на кредитобарателот, согласно деловниот циклус и неговиот углед како податоци од двете банки ни се дадени само роковите во кои треба да се исплати овој кредит. Износот, каматната стапка, обезбедувањата се предмет на одлука од страна на кредитниот одбор, во зависност од големината на проектот и сл.

3. Анализа на кредитната политика на две мали банки

3.1. Еуростандард Банка АД Скопје

3.1.1. Кредитирање на физички лица

Кредитите за физички лица на ЕУРОСТАНДАРД Банка се делат на:

- ненаменски и
- наменски.¹⁶

Од понудата на ЕУРОСТАНДАРД Банка АД за **ненаменски кредити** за физички лица и во зависност од потребите и кредитната способност на клиентот, на располагање на населението му стојат следните кредитни производи:¹⁷

- Инстант – потрошувачки кредит без жиранти;
- Експрес – потрошувачки кредит со 1 (еден) жирант;
- Стандард – потрошувачки кредит со 2 (два) жиранти;
- Релакс – потрошувачки кредит без жиранти за клиенти кои ја примаат својата плата во ЕУРОСТАНДАРД Банка;
- Кредит со залог на денарски депозит;
- Кредит со залог на девизен депозит;
- Потрошувачки кредит со залог на хипотека;
- Потрошувачки ненаменски кредит наменет за пензионери кои ја примаат својата пензија во ЕУРОСТАНДАРД Банка.

Во продолжение ќе ги разгледаме карактеристиките на првиот вид ненаменски потрошувачки кредит на ЕУРОСТАНДАРД Банка.

¹⁶ http://www.eurostandard.com.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=95&Itemid=110&lang=mk

¹⁷ http://www.eurostandard.com.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=56&Itemid=92&lang=mk#

ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТ БЕЗ ЖИРАНТИ

Износ на кредитот	Номинална каматна стапка	12 месеци			24 месеци			Дел од плата кој треба да го покрива ануитетот
		Месечен ануитет	Вкупен износ на отплата	СВТ ¹⁸	Месечен ануитет	Вкупен износ на отплата	СВТ	
30.000,00	11,25%	2.655,00	31.859.00	од 15,7%	1.402.00	33.641.00	од 14,00%	1/3 (третина)
40.000,00	11,25%	3.540.00	42.479.00		1.869.00	45.855.00		1/3 (третина)
50.000,00	11,25%	4.425.00	53.099.00		2.336.00	56.069.00		1/3 (третина)
60.000,00	11,25%	5.310.00	63.719.00		2.803.00	67.283.00		1/3 (третина)

Услови за одобрување на кредитот

- **Максимален износ**- 60.000 денари, во зависност од кредитната способност на кредитобарателот
- **Рок на отплата**- 24 еднакви месечни ануитети
- **Каматна стапка** - 11,25% годишно
- **Казнена камата** - во висина на стапката на законската казнена камата
- **Надоместоци** - до 2,0% фиксно, однапред за управување со кредитот, минимум 1.000 денари

Обезбедување

Меница со менична изјава потпишана од корисникот на кредитот

Право на користење

- Физички лица државјани на РМ
- Лица кои користат кредит или се жиранти на кредит во ЕУРОСТАНДАРД БАНКА АД не може да се јават како жиранти на друг кредит
- Нето платите на кредитобарателот и жирантите не смеат да бидат помали од 10.000 денари

¹⁸ Врз висината на СВТ (стапката на вкупни трошоци) влијае рокот на враќање на кредитот, износот на кредитот, износот на трошоците за кредитот што се вклучени во пресметката на СВТ, интеркаларната камата и висината на номиналната каматна стапка.

Потребна документација

- За вработени во приватен сектор да се достави фотокопија од М1-М2 обрасци и рекапитулари за исплата на плата заверени во УЈП за последните 3 месеци и тековна состојба за фирмата од Централен регистар
- Во прилог на барањето задолжително да се достават фотокопии од документ за идентификација на кредитобарателот

Наменски потрошувачки кредити кои ЕУРОСТАНДАРД Банка им ги нуди на нејзините клиенти – физички лица се следниве:¹⁹

- Наменски потрошувачки кредит за набавка на автомобил;
- Наменски потрошувачки кредит за набавка на техничка опрема – без жиранти;
- Наменски потрошувачки кредит за набавка на техничка опрема – еден жирант;
- Станбен кредит;
- Туристички кредит.

Ние ќе го анализираме наменскиот потрошувачки кредит за набавка на техничка опрема без потреба од постоење на жиранти.

НАМЕНСКИ ПОТРОШУВАЧКИ КРЕДИТ ЗА НАБАВКА НА ТЕХНИЧКА ОПРЕМА - БЕЗ ЖИРАНТИ

Износ на кредитот	Номинална каматна стапка	12 месеци			24 месеци			Дел од плата кој треба да го покрива ануитетот
		Месечен ануитет	Вкупен износ на отплата	СВТ*	Месечен ануитет	Вкупен износ на отплата	СВТ*	
30.000,00	11,25%	2.655,00	31.859,00	од 14,73%	1.402,00	33.641,00	од 13,46%	1/3 (третина)
40.000,00	11,25%	3.540,00	42.479,00		1.869,00	44.855,00		1/3 (третина)
50.000,00	11,25%	4.425,00	53.099,00		2.336,00	56.069,00		1/3 (третина)
60.000,00	11,25%	5.310,00	63.719,00		2.803,00	67.283,00		1/3 (третина)

¹⁹ http://www.eurostandard.com.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=93&lang=mk

Се одобрува за купување на трговски стоки под следните услови:

- Рок на отплата до 24 еднакви месечни рати;
- Максимум 60,000 денари, во зависност од кредитната способност;
- Каматна стапка 11,25% годишно (СВТ од 14,55%), подложна на промени;
- Надоместоци: 1,5% еднократно за управување со кредитот, минимум 500,00 ден.;
- Обезбедување на кредитот: меница со менична изјава.

3.1.2. Кредитирање на правни лица

Правните лица од ЕУРОСТАНДАРД Банка можат да ги искористат следниве видови кредити:²⁰

- Долгорочен кредит за постојани средства;
- Долгорочен кредит за трајни обртни средства;
- Краткорочен кредит за обртни средства;
- Овердрафт.

Овердрафт на ЕУРОСТАНДАРД Банка е брзо и едноставно решение за моменталните финансиски потреби на правното лице, како и за подобрување на ликвидноста на компанијата и други слични намени.

Со користење на ОВЕРДРАФТ правното лице добива:

- Можност за пречекорување на состојбата на сметките;
- Можност за одобрување на овердрафтот по итна постапка;
- Можност за флексибилен начин на отплата;
- Можност за поволна каматна стапка.

²⁰ http://www.eurostandard.com.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=105&Itemid=121&lang=mk#

OVERDRAFT - дозволено пречекорување на сметка	
Износ	Без ограничување, во согласност со кредитната способност
Рок на кредитот	До 12 месеци, краткорочен
Обезбедување	Меница потпишана од основачите и корисникот Меница потпишана од фирмата (во форма на нотарски акт) Искористување на постојно обезбедување на користен кредит - рамковен кредит лимит
Отплата	Подмирување на искористените средства од нареден прилив на сметката
Каматни стапки (Фиксни)	За кредити обезбедени само со меница, постоечки клиенти на Банката - 15% , со кредитна историја поголема од 12 месеци За фирми (нови клиенти на банката) без финансиска историја 16%
Административен трошок	1% на одобрен износ за постоечки клиенти на Банката 1,5% на одобрен износ за нови клиенти на Банката

3.2. Централна кооперативна банка АД Скопје

3.2.1. Кредитирање на физички лица

ЦКБ АД Скопје на своите клиенти – физички лица им ги става на располагање следниве видови кредити:

- Кредитен пакет „Доверба“;
- Краткорочен денарски кредит „Доверба“;
- Кредитен пакет „Доверба МПС“;
- Бескаматен кредит;
- Студентски кредит;
- Стандарден потрошувачки кредит;
- Ненаменски потрошувачки кредит обезбеден со хипотека;
- Станбен кредит;
- Автомобилски кредит во соработка со М Кар дооел Скопје;
- Автомобилски кредит;
- Кредитен пакет за пензионери;
- Експрес кредит со залог на злато.

ЕКСПРЕС КРЕДИТ СО ЗАЛОГ НА ЗЛАТО	
Износ на кредитот	Во зависност од висината на обезбедувањето
Рок на користење	До 12 месеци
Каматна стапка	11,25% на годишно ниво
Провизии и надоместоци	300 МКД провизија – Барање за кредит; - провизија за обработка 2% од одобриениот износ.
Годишна стапка на вкупни трошоци (СВТ)	- За кредит во износ од 60.000 МКД, со рок на враќање 12 месеци: 15,45% - при одобрен кредит и камата 11,25%; - за кредит во износ од 200.000 МКД, со рок на враќање 12 месеци: 15,30% - при одобрен кредит и камата 11,25%; - за кредит во износ од 500.000 МКД, со рок на враќање 12 месеци: 14,90% - при одобрен кредит и камата 11,25%.
Обезбедување	Депонирано злато
Потребни документи	- Барање за кредит, - потврда од работа, - фотокопија од важечка лична исправа (лична карта пасош) за кредитобарателот, - спецификација за извршена проценка на златото и други благородни метали, - Договор за залог на злато.

Извор: [www.ccbank.mk/експрес кредит со залог на злато.aspx](http://www.ccbank.mk/експрес_кредит_со_залог_на_злато.aspx)

3.2.2. Кредитирање на правни лица

Правните лица заинтересирани за користење на кредит од ЦКБ АД Скопје можат да бираат помеѓу следниве видови кредити:

- Бизнис кредит „Доверба – овердрафт“;
- Бизнис кредит – Обрт;
- Бизнис кредит – Раст;
- Бизнис кредит – Микро;
- Микро земјоделски кредит;
- Бизнис кредит – Експорт.

Кредитниот производ **ЦКБМикро земјоделски кредит** е наменет за клиенти дефинирани како индивидуални земјоделски производители и регистрирани правни лица – земјоделски производители со приходи генерирани од основната дејност до 50.000 EUR (во денарска противвредност). Кредитот е наменет за финансирање на плаќања поврзани со основната дејност (купување сировини, материјали, стоки, други краткорочни активи, плаќање тековни трошоци и др.).

МИКРО ЗЕМЈОДЕЛСКИ КРЕДИТ	
Вид на кредит	Стандарден кредит со амортизациски план приспособен на приходите од дејноста на кредитобарателот.
Намена на кредитот	Обртни средства потребни за тековното работење на друштвото и инвестиции.
Износ на кредитот	- Минимален износ на кредитот е 500 ЕУР или во денарска противвредност; - Максимален износ на кредитот е 20 000 ЕУР или во денарска противвредност.
Рок и начин на користување на кредитот	Кредит за обртни средства: - Рокот на кредитот е до 36 месеци. Инвестициски кредит: - Рокот на кредитот е до 48 месеци.
Грејспериод	Максимален грејс-период за главнината по кредитот е до 6 месеци, во согласност со дејноста на клиентот.
Годишна каматна стапка	од 6,00% до 8,00% на годишно ниво Каматната стапка зависи од рокот на кредит, кредитоспособноста и бонитетот на клиентот, редовноста во сервисирањето на обврските кон Банката и видот и квалитетот на понуденото обезбедување.

Провизии и надоместоци	Провизиите и надоместоците се одредени во согласност со Одлуката за тарифи на Банката.
Обезбедување	За обезбедување на кредитот се користи комбинација од инструменти за обезбедување во согласност со интерните правила на Банката и тоа: хипотека на недвижен имот од прв ред, залог на подвжен имот, гаранции од првокласни банки, депозити (денарски или девизни), меница во форма на нотарски акт, меница од фирмата (меница) авалирана од сопственикот/сопствениците на фирмата и други инструменти за обезбедување прифатливи за Банката.

Извор: www.ccbank.mk/микро_земјоделски_кредит.aspx

Споредба на кредитната политика на анализираните две мали банки

Раководството и на двете мали македонски банки е, главно, насочено кон кредитирање на физички лица, на семејства, како и на мали и средни претпријатија, трудејќи се да им понудат современи кредитни производи и услуги кои ги исполнуваат највисоките професионални стандарди.

Според претходно анализираните лепези на кредитни производи на двете мали македонски банки чиешто кредитно работење е предмет на елаборирање на нашата магистерска работа, извршивме компарација на условите по кои се одобруваат одредени потрошувачки и корпоративни кредити од страна на двете банки.

Најпрво ја презентираме споредбата помеѓу ненаменскиот потрошувачки кредит со залог на хипотека на ЕУРОСТАНДАРД Банка и оној на ЦКБ АД Скопје.

Ненаменски потрошувачки кредит со залог на хипотека

ЕУРОСТАНДАРД Банка АД Скопје	ЦКБ АД Скопје
• Максимален износ: 120.000 ЕУР во денарска противвредност • Рок на отплата: до 20 години • Каматна стапка: 9,75% на годишно ниво подложна на промени за МКД за оние клиенти кои своите месечни примања не ги примаат во ЕСБ • Право на користење: физички лица, државјани на РМ, кои за обезбедување на кредитот ќе заложат недвижен имот, кој гласи на лично име на корисникот на кредитот или на друго правно или физичко лице	• Максимален износ: 100.000 ЕУР во денарска противвредност • Рок на отплата: до 20 години • Каматна стапка: 6,90% фиксна каматна стапка за првата година; 7,50% променлива годишна каматна стапка по првата година за кредитобаратели кои не примаат плата на сметка во ЦКБ • Право на користење: лица, вработени на неопределено работно време кои платата ја примаат на сметка во ЦКБ и лица кои се во редовен работен однос и кои ќе воспостават хипотека на недвижен имот

Од претходно изложената компарација помеѓу условите по кои ЕУРОСТАНДАРД и ЦКБ ги ставаат на користење нивните ненаменски потрошувачки кредити обезбедени со хипотека на нивните клиенти – физички лица, можеме да констатираме дека ЦКБ во поглед на каматната стапка како трошок, односно цена на овој кредит е попривлечна за избор од страна на населението (7,50% наспроти 9,75% на ЕСБ), додека рокот на отплата на кредитот е еднаков кај двете банки. Некои физички лица би можеле да ја изберат ЕСБ при користењето на овој кредитен производ, поради тоа што таа може да им одобри поголем паричен износ (120.000 евра наспроти само 100.000 евра од страна на ЦКБ).

Да продолжиме понатаму и да ги споредиме условите по кои двете мали банки го одобруваат корпоративниот кредит наречен овердрафт (overdraft – дозволено пречекорување на трансакциската сметка).

**Овердрафт – дозволено пречекорување за потребите на
компанијата**

ЕУРОСТАНДАРД Банка АД Скопје	ЦКБ АД Скопје
• Максимален износ: без ограничување, во согласност со кредитната способност • Рок на отплата: до 12 месеци, краткорочен • Каматна стапка: за кредити обезбедени само со меница, постоечки клиенти на банката - 15%; за фирми (нови клиенти на банката) без финансиска историја 16% • Обезбедување: меница потпишана од основачите и корисникот; меница потпишана од фирмата (во форма на нотарски акт); искористување на постојно обезбедување на користен кредит - рамковен кредит лимит	• Максимален износ: 200.000 ЕУР во денарска противвредност • Рок на отплата: до 36 месеци, со можност за обновување за уште 24 месеци • Каматна стапка: од 7,00% до 8,50% на годишно ниво • Обезбедување: хипотека на недвижен имот од прв ред, залог на подвижен имот, гаранции од првокласни банки, депозити (денарски или девизни), меница во форма на нотарски акт и други инструменти за обезбедување прифатливи за банката

Претходната споредба ни покажува дека ЦКБ го одобрува корпоративниот кредит овердрафт по поповолни услови, поради следниве причини:

- дозволува кредитот да се отплаќа до 36 месеци, за разлика од ЕСБ која го одредува рокот на враќање на кредитот на само 12 месеци;
- каматната стапка како цена на овој вид кредит одредена од страна на ЦКБ изнесува од 7% до 8,50% на годишно ниво, што е за 8-9 процентни поени пониска од онаа на ЕСБ.

4. Ризици во банкарското работење-Кредитен ризик

Во финансиската теорија ризикот се дефинира како девијација или отстапување од очекуваните резултати кои настанале како резултат на варијации на финансиските променливи. Според ова, за да постои ризикот во финансиското работење тој мора да биде: можен, да предизвика економска штета, да биде неизвесен и да биде случаен. Всушност, ризикот претставува „опасност од загуба“.

Во стручната економска литература и во банкарската практика се среќаваат најразлични поделби на ризиците во банкарското работење што за последицаа има широк спектар на видови ризици од овој тип. Ризиците во банкарскиот сектор се појавуваат како последица на бројни фактори, меѓу кои најважни се оние на деловното окружување, промените во каматните стапки, промените на девизниот курс, иноваторскиот и техничкиот прогрес и др. Главните ризици со кои се соочуваат банките во своето работење се следните:²¹

5. Кредитен ризик

6. Ликвидносен ризик

7. Каматен ризик

8. Валутен (девизен) ризик

1. *Кредитниот ризик* е врзан со опасноста пласираните кредити од страна на банката, истата да не може да си ги наплати. Со неможноста за наплата на одредени кредити од страна на крајните корисници, делумно или во целост, во зависност од учеството на тие кредити во вкупната актива на банката, таа може да се доведе да западне не само во неликвидност, туку и несолвентност, и да банкротира.

За да се минимизира овој ризик, банката со својата деловна политика треба да води сметка за кредитната способност на корисниците на кредитот, рочната

²¹ Трпески, Љ. (2009). „Банкарство и банкарско работење“, Скопје: Скенпоинт, стр. 363

структура на кредитите да биде усогласена со рочната структура на депозитите, односно на изворите на средствата, кредитите да бидат адекватно обезбедени со хипотеки, гаранции и сл., да има висока дисперзираност на кредитите итн.

Но, заради значењето на банките, и последиците што можат да настанат од нивното ризично работење, државата односно централната банка пропишува мерки со кои се минимизира кредитниот ризик.

Пример, не се остава самата банка, да оцени колкав дел од кредитите може да ги пласира кај еден комитент, туку централната го пропишува горниот лимит до кој може да кредитира банката поединечен комитент.

Понатаму централната банка им пропишува на банките за секој пласиран кредит, во зависност од проценката за способноста на корисникот на кредитот за навремено отплатување на кредитот, потоа од праксата, дали навремено го отплаќа кредитот, или доцни, да издвојуваат одреден процент на резервации, со кои ќе ја покријат загубата при евентуалното не враќање на кредитот.

Вообичаено е кредитите, и воопшто побарувањата што ги имаат банките од своите комитенти да се класифицираат во пет групи: А, Б, В, Г и Д.

Групата „А“ е со најмал ризик, или би можеле да речеме дека тие побарувања, или пласмани банката ги смета за не ризични.

Во групата „Б“ влегуваат исто така малку ризичните побарувања, кај што комитентите во оваа група кредитите ги исплаќаат во рок од 30 дена од денот на достасување.

Во групата „В“ влегуваат веќе побарувања од комитенти кои имаат проблеми со навременото отплаќање на кредитите, има неусогласена рочна структура на активата и пасивата и по правило доцнат до 90 денови.

Во групата „Г“ влегуваат комитенти кои се неликвидни, несолвентни, во санација, за кои е поведена постапка за стечај и од кои се очекува само делумна наплата на побарувањето.

И на крај во група „Д“ влегуваат комитенти кои се веќе во стечај, или кои доцнат и во отплатата повеќе од 365 дена или воопшто не ги плаќаат обврските.

2. *Ликвидносниот ризик* е поврзан со можноста, односно опасноста банката во некој иден момент да не биде во состојба, односно да нема доволно ликвидни средства да ги подмирува доспеаните обврски кон своите депоненти и комитенти.

Банките се особено ранливи на овој вид ризик, зато што и најмали проблеми со ликвидноста, и најмала можност да не може да му ги исплати средствата на некој депонент, создава можност од нагло губење на довербата на банката. Во такви услови, на изгубена доверба во банката, секоја преземена мерка е многу помалку ефективна.

Всушност ликвидносниот ризик кај банките произлегува, односно е дериват, од другите банкарски ризици, како што се кредитниот, каматниот и сл. Пример, банката може да западне во ликвидносен ризик, ако на некој комитент му дала голем кредит и тој западнал во тешкотии и не може да го врати. Значи, во овој случај, кредитниот ризик бил причина и за ликвидносниот ризик.

3. *Каматен ризик* – по правило, најголемата ставка во приходите на банките, се приходите од каматите. Истовремено и на страна на расходите, расходите по платени камати, преставуваат најголема ставка, особено кај депозитните банки. Затоа главниот каматоносен ризик за банката настанува од движењата и на страна на активите и на страната на пасивните каматни стапки. Пример, ако во една банка најголемиот дел од одобрените кредити се со фиксна камата, а во меѓувреме на финансискиот пазар дошло до пораст на каматите, таа банка си ја влошила состојбата, заради зголемениот каматоносен ризик.

Слично се случува, и на страна на пасивата, со пасивните каматни стапки: Ако банката има одобрено камати со фиксни каматни стапки на депозитите, а во меѓувреме дошло до пад на каматните стапки на финансискиот пазар, банката си ја влошила економската состојба. Затоа што ја намалува на тој начин профитабилноста, и ја губи конкурентската позиција со другите банки.

Затоа на управувањето со каматниот ризик органите на банката треба да му посветат посебно внимание, со целистиот да се минимизира. Тоа се прави преку реструктурирање на одредени ставки во активата и пасивата на билансот, со цел да се намали учеството на оние ставки кои се почувствителни на движењето на каматните стапки.

4. *Девизениот ризик* е врзан со можности банката да се доведе до состојба да направи загуба или да ја намали добивката, како резултат на негативните промени во девизните курсеви (тн. Негативни курсни разлики).

Банките во активата и пасивата во билансот имаат позиции кои се во различни валути. Промените на девизниот пазар, меѓу различните валути имаат свое влијание и врз успешноста во работењето на банката. Флуктуациите на девизните курсеви може да имаат негативно но и позитивно влијание на работењето на банките.

Пример: доколку банката има ставки во активата на банката во валута која во меѓувреме апрецирала (ја зголемила својата вредност спрема другите валути) а нема или има ставки со помали износи во иста валута во пасивата, таа банка си ја подобрила својата позиција, како резултат на поповолната валутна структура во својот биланс. Но, доколку има ставки во валута која во меѓувреме депрецирала (ја намалила својата вредност во однос на другите валути) во тој случај банката ја влошила својата позиција.

Затоа на управувањето со девизниот ризик, менаџментот на банката треба да му посвети сериозно внимание, со цел да се минимизира овој ризик, во активата со позициите во пасивата по секоја валута која се наоѓа во билансот на банката.

Колку е значаен овој ризик за стабилното и успешното работење на банките се гледа и од фактот што супервизиите на централните банки посебно пропишуваат мерки за рочната и валутната усогласеност меѓу активата и пасивата на банките. Притоа отворените девизни позиции на банката можат во голема да го зголемат или намалат девизниот ризик, односно се разликуваат

кратки и долги девизни позиции. Една банка има кратка девизна позиција кога нејзините девизни обврски се поголеми во однос на нејзините девизни побарувања. А долга девизна позиција е кога нејзините девизни побарувања се поголеми од нејзините девизни обврски.

Кредитен ризик

Народната Банка на Република Македонија го дефинира кредитниот ризик како ризик од загуба за банката, поради неможноста нејзиниот клиент да ги намирува своите обврски кон неа, во договорениот износ и/или договорените рокови. Притоа, на овој ризик не се изложени само кредитите кои ги одбрува банката. Изложеноста на кредитен ризик вклучува: кредити и депозити, финансиски лизинг, извршени плаќања врз основа на дадени гаранции, акредитиви, авали и други вонбилансни позиции, камати, провизии и надомести, побарувања од Република Македонија и Народна Банка на Република Македонија, откупени побарувања (факторинг и форфетинг), вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти коишто се чуваат до достасување, вложувања во хартии од вредност и други финансиски инструменти расположливи за продажба и други билансни побарувања коишто ја изложуваат банката на кредитен ризик.

Кредитниот ризик има три димензии: ризик од неплаќање (default risk), ризик на изложеност (exposure risk), ризик на надоместување на кредитот (recovery risk):

- Ризикот од неплаќање на кредитот настанува кога должникот целосно или делумно не ги извршува своите договорени кредитни обврски и кога пазарната вредност на кредитот падне под вредноста по која тој бил одобрен.
- Ризикот на кредитната изложеност е генериран од неизвесноста на банката, колкав износ кредити ќе одобри во иднина земено во целина и/или по поединечен клиент/поединечен стопански сектор. Оваа димензија на ризикот е изразена во услови кога има отворени кредитни линии, револвинг кредити или се работи за кредитни деривати, па големината на ризикот ќе

зависи од обемот на кредитната изложеност на комитентите во дадениот момент или од движењата на пазарот, а не од активностите на банката.

- Ризикот на надоместување на кредитот е условен од причината за неговото невраќање, односно од финансиската состојба на комитентот да го отплаќа кредитот, од видот на колатералот со кој кредитот бил обезбеден, како и неговата реална состојба и пазарна вредност. Дури ако кредитот не се отплаќа навремено или воопшто не се отплаќа, а тој е обезбеден со лесно впаричлив колатерал тогаш велиме дека ризикот на надоместување на кредитот е мал, а загубата незначителна.

4.1. Извори на кредитниот ризик

Кредитниот ризик е тесно поврзан со информациите што банката ги поседува за клиентите. Имено, со кредитната анализа, банката треба да ја оцени кредитната способност на барателите на кредити, врз основа на расположливите информации за нивното работење, како и за проектите за кои се бара финансирање. Меѓутоа, проблемот се состои во тоа што банката нема целосни информации за нејзините клиенти. Всушност, при оцената на кредитната способност, банката во голема мера се потпира врз информациите што ги доставуваат самите клиенти. Притоа, банката и нејзините клиенти се наоѓаат во нерамноправна положба, т.е. тие знаат повеќе за ризиците на кои се изложени отколку што знае банката. Оттука, *асиметричните информации* се основниот извор на кредитниот ризик.

Бидејќи банката одлучува врз основа на нецелосни информации, таа не може на секој поединечен должник да му одреди каматна стапка соодветна на неговото ниво на ризичност. Затоа клиентите што се ангажирани во поризични проекти се заинтересирани да ја платат каматната стапка на кредитот, бидејќи таа е пониска од онаа што банката би ја пресметала кога би имала точни информации за ризичноста на проектот. Тоа значи дека асиметричните информации ги поттикнуваат ризичните клиенти да се финансираат со банкарски кредити, т.е. поради асиметричните информации, банката е наклонета да ги избира поризичните клиенти – проблем којшто е познат како *погрешна селекција*. Во

продолжение, откако е одобрен кредитот, асиметричните информации предизвикуваат уште еден дополнителен проблем, а тоа е *моралниот хазард*: должникот може да го искористи кредитот за преземање поризични активности, со надеж дека ќе оствари повисок принос. Затоа, ваквото однесување на должникот ја зголемува веројатноста од невраќање на кредитот на банката.

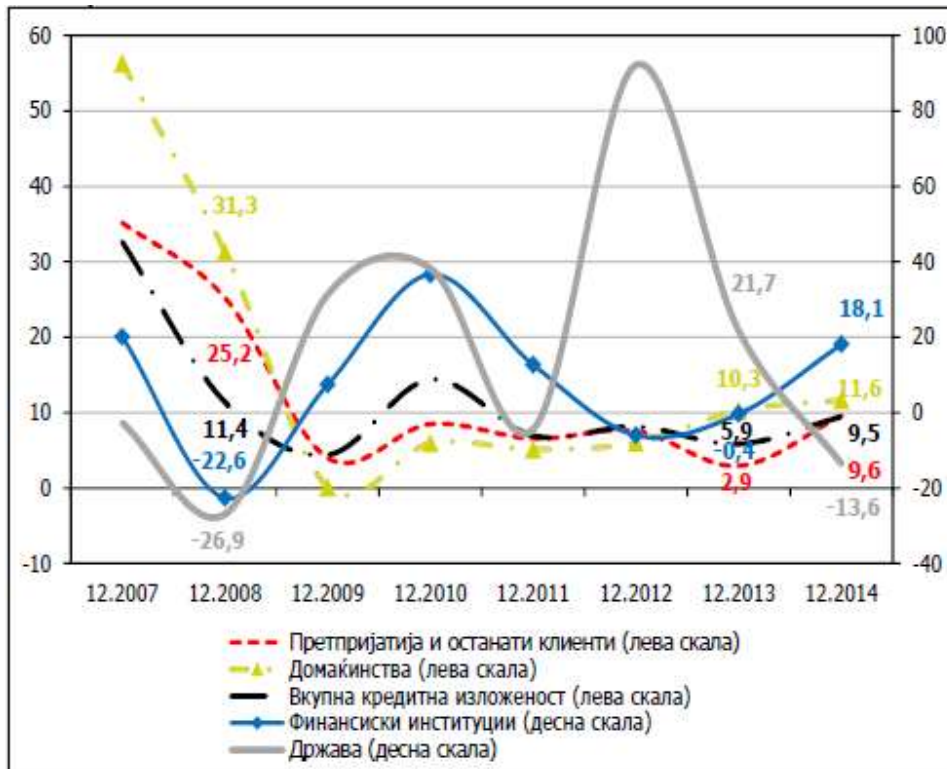
4.2. Кредитна изложеност на Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година

На крајот од 2010 година, во Република Македонија, изложеноста на кредитен ризик на банките изнесувала 316.123 милиони денари, односно се остварило годишен раст од 39.714 милиони денари. Во 2011 година, кредитната изложеност на банкарскиот систем континуирано растела, но со забавено темпо во однос на претходната година. На годишно ниво, вкупната кредитна изложеност се зголемила за 21.939 милиони денари, од кои 62,5% отпаѓаат на растот на кредитната изложеност кон нефинансиските субјекти. На 31.12.2012 година, вкупната кредитна изложеност на банките во Република Македонија достигнала 366.561 милион денари, што е повеќе за 8,1% во однос на крајот на претходната година.

На 31.12.2013 година, вкупната кредитна изложеност на банкарскиот систем достигнала 386.952 милиона денари и пораснала за 21.391 милион денари на годишно ниво. Ова преставува забавување на растот во однос на претходната година за 2,2 процентни поени, што произлегува од надолното движење на кредитната изложеност кон финансиските институции, како и од забавениот раст на кредитната изложеност кон нефинансиските субјекти. Во 2014 година, вкупната кредитна изложеност на банкарскиот систем во Република Македонија пораснала за 36.623 милиони денари, или за 9,5% и достигна 423.575 милиони денари.

Графикон бр.1

Годишна стапка на промена на кредитната изложеност според сектори

4.3. Нефункционални кредитиво Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година

Нефункционалните кредити вообичаено се дефинираат како кредити кои не носат принос и кои исполнуваат некој од следниве услови:

- не е антиципирано целоцно плаќање на главнината и каматата,
- наплатата доцни 90 или повеќе денови, или
- датумот на доспевање е изминат и плаќањето не е извршено во целост.

Според *Банката за меѓународни порамнувања*, стандардната класификација на кредитите е дефинирана на следниов начин:

1. Достасани (Passed) – солвентни кредити;

2. Посебни (Special Mention) – кредити на претпријатијата кои потенцијално може да предизвикаат тешкотии при наплатата поради континуитетот на загубите со кои се соочуваат;
3. Супстандардни (Substandard) – кредити чија камата и главнина доцнат подолго од три месеци во однос на условите за кредитирање. Банката мора да издвои резервации од 10% за необезбедениот дел на кредитот класифициран како супстандарден;
4. Сомнителни (Doubtful) - не постои можност за целосна отплата на достасаниот долг и постои ризик од настанување загуба, која не може точно да се утврди. Банката одвојува резервации од 50% за овие кредити;
5. Потенцијална загуба и загуба-неповратна (Virtual Loss and Loss Unrecoverable) – достасаните кредити се сметаат за ненаплатливи и се однесуваат за фирми на кредити за кои се бараат правни решенија за наплата на достасаните кредити или над кои е отворена стечајна постапка. За овие кредити банката одвојува резервации од 100%.

Во *Република Македонија*, кредитот кој е класифициран во категориите на ризик „Г“ и „Д“, или кредитот кој по која било основа (главнина, камата, други некаматни приходи) не е наплатен подолго од 90 дена сметано од денот на достасувањето, банката е должна да го евидентира на посебна сметководствена сметка за нефункционални кредити (во сметководствениот план за банката: сомнителни и спорни побарувања). Во моментот кога пресметаната камата добива нефункционален статус, банката е должна да изврши целосна исправка на вредноста на пресметаната камата. Побарувањето може да се исклучи од категоријата на нефункционални побарувања само ако достасаниот дел од побарувањето е наплатен и ако се исполнети условите за негова прекласификација во подобра категорија на ризик.

Во 2010 година, во Република Македонија, растот на нефункционални кредити покажал забавување. Така, годишната стапка на раст на вкупните нефункционални кредити на 31.12.2010 година изнесувала 9,3%, што било помалку за 29,6 процентни поени од годишната стапка на раст на

нефункционалните кредити на 31.12.2009 година. Транзициската матрица за движењето на поодделните кредитни партии (поединечните договори за кредит) од редовен кон нефункционален статус, за периодот 31.12.2010 -31.12.2011 година, покажал дека има влошување на квалитетот на „старото“ кредитно портфолио и кај домаќинствата и кај нефинансиските правни лица (транзициската матрица го следела движењето кон нефункционален статус на оние кредитни партии кои постоеле на 31.12.2010 година, апстрахирајќи ги новоодобрените кредити во 2011 година). Влошувањето било поизразено кај правните лица, каде 53,1% од кредитните партии кои на 31.12.2010 година биле класифицирани во категорија на ризик В (редовно) добиле нефункционален статус 31.12.2011 година.

Во 2012 година во Република Македонија, забавило влошувањето на квалитетот на кредитното портфолио на нефинансиските субјекти, согледано преку пониската стапка на раст на нефункционалните кредити за 3,3 процентни поени, во однос на 2011 година, но стапката на раст и оваа година била двоцифрена и изнесувала 12,9%. Растот на нефункционалните кредити во целост произлегува од кредитната изложеност кон претпријатијата, што е одраз на релативно слабите економски остварувања.

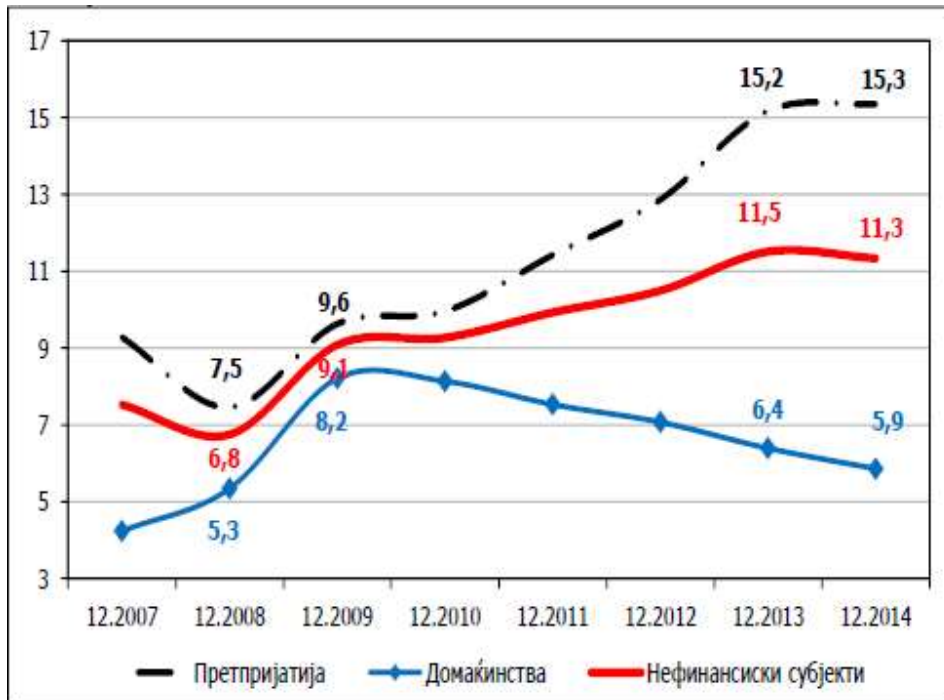
Влошувањето на квалитетот на кредитното портфолио продолжило во 2013 година, согледано преку повисоката стапка на раст на нефункционалните кредити за 3,8 процентни поени, во однос на 2012 година. Гледано според динамиката, растот на нефункционалните кредити бил особено изразен во првата половина од 2013 година, но од јули 2013 година тој почнал да забавува. Нивниот раст во целост произлегува од претпријатијата, што е одраз на влошените остварувања на некои клиенти од дејностите „индустрија“, „трговија на големо и мало“, „градежништво“ и „дејности во врска со недвижен имот“. Нефункционалните кредити на домаќинствата и понатаму останале на истото ниво, а во нивни рамки се намалиле нефункционалните потрошувачки и автомобилски кредити, при истовремен раст на нефункционалните станбени кредити. Од вкупните нефункционални кредити на 30.11.2013 година, 3,4% добиле редовен статус во следниот месец, односно на крајот на годината. Соодветно со карактеристиките

на категориите на ризик, највисок процент на премин од нефункционален кон редовен статус за еден месецима кај категоријата на ризик „В“, и тоа 13%. Главната причина за промената на статусот (кон редовен) била наплатата на целиот достасан износ (што бил регулаторен критериум за исклучување од нефункционалниот статус до 30.11.2013 година). На 01.12.2013 година започнала да се применува новата Одлука за управување со кредитниот ризик, според која критериум за исклучување од нефункционалниот статус е наплата на побарувањата коишто биле достасани подолго од 31 ден.

Во 2014 година, годишната стапка на раст на нефункционалните кредити се сведе на едноцифрено ниво, кое изнесува 8,3%. По значителното зголемување на стапката на раст на овие кредити во периодот на кризата (2008-2009 година), во посткризниот период таа бележи стабилизирање. Растот на нефункционалните кредити и неговиот променлив интензитет произлегува исклучиво од промените на нефункционалните кредити на претпријатијата, и тоа кај одреден број клиенти. Така, во 2014 година, растот на нефункционалните кредити е одраз на влошените остварувања на некои клиенти од дејностите „трговија на големо и мало“ и „дејности во врска со недвижен имот“. Со оглед на позитивните придвижувања во реалниот сектор, не се очекуваат поголеми скокови кај стапката на нефункционални кредити во наредниот период. Промените на нефункционалните кредити на домаќинствата останале релативно стабилни, со послабо нагорно придвижување во целиот посткризен период. Во 2014 година, нагорното движење е најзначајно кај нефункционалните станбени и потрошувачки кредити.

Графикон бр.2

Учество на нефункционалните кредити во вкупните кредити на нефинансиските субјекти и на одделните сектор

5. Ликвидносен ризик , ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности и валутен (девизен) ризик во банкарското работење на Република Македонија во периодот од 2010 до 2014 година

Ликвидносен ризик

Ликвидносен ризик е ризикот од тоа банката да не може да обезбеди доволно парични средства за израмнување на своите краткорочни обврски во моментот на нивното достасување. Ликвидноста на банката може да се дефинира и како нејзина способност во рок да ги подмири своите достасани обврски. Базелскиот комитет ја дефинира ликвидноста како способност да се финансира зголемувањето на активата и навременото исплаќање на обврските што треба да достасаат.

Банката, по правило, работи и располага со туѓи извори на средства, како што се депозити на претпријатија, штедни влогови на население, понатаму, користени кредити за ликвидност од домашни банки, користени странски кредитни линии, прибрани средства врз основа на издадени сопствени хартии од вредност и сл. Исто така, банката е носител и на платниот промет во земјата и по таа основа ги отвара и води сметките на учесниците во платниот промет и врши плаќања преку сметките. Секако дека вака прибраните средства, банката е должна да ги врати на своите клиенти, сопред договорените услови. Доколку пак, станува збор за депозити по видување, тие можат да бидат повчечени од банката во кој било момент и банката треба да биде способна тоа да го стори во целост.

Ликвидносниот ризик е ризикот за профитот или капиталот поврзан со способноста на банката да ги исполни своите обврски кон депонентите и потребите на кредитобарателите преку претворање на средствата во готовина и брзо, без загуби, да бидат способни да позајмуваат средства кога е тоа потребно. За избегнување на проблемите со ликвидноста, банката може да чува ликвидна

актива. Според тоа, ако банката поседува поголем износ ликвидни средства, таа е изложена на помал ликвидносен ризик. Меѓутоа, зголемената ликвидност си има своја цена. Постои балансирање меѓу ликвидноста и профитабилноста, бидејќи колку е поликвидна активата, толку е пониска стапката на поврат. Наместо да чува ликвидни средства, банката може да реализира попрофитабилни заеми. И покрај трошоците, чувањето ликвидна актива е неопходно бидејќи така:

- кредиторите се уверуваат дека банката е безбедна и способна да ги исполнува своите финансиски обврски;
- се праќа сигнал до пазарот дека банката е внимателна и дека со нејзе добро се раководи;
- се гарантира реализација на сите заемни обврзувања;
- се избегнува принудна продажба на активата на банката;
- се избегнува принуденоста да се плаќаат прекумерни трошоци за подигање заеми на меѓубанкарските пазари;
- се избегнува подиганњето заем од Народната банка.

5.1. Ликвидни средства на банкарскиот систем во Република Македонија во период од 2010 до 2014 година

Во 2010 година ликвидноста на банкарскиот систем на Република Македонија значително се подобрил во однос на претходната година. Обемот на ликвидни средства забележал висок годишен раст предизвикувајќи нагорна динамика на сите показатели за ликвидноста. Во 2010 година ликвидните средства забележале раст од 36,8%, односно 24.822 милиона денари. На крајот од 2010 година, сите показатели за ликвидноста на банките се подобриле во однос на 2009 година. Притоа, показателите за денарска ликвидност главно покажале стабилен нагорен тренд, додека кај показателите за девизна ликвидност се забележале поголеми осцилации во движењата.

Во текот на 2011 година, банките во Република Македонија ја одржале својата ликвидност на задоволително ниво. Ликвидните средства забележале раст на годишна основа за 8,8%, односно тие пораснале за 8.074 милиони денари. На крајот од 2011 година ликвидните средства на банкарскиот систем изнесувале 100.211 милиони денари. Позитивната разлика меѓу приносите на денарските и девизните ликвидни финансиски инструменти овозможило, за нијанса, поизразени склоности на банките за вложување во денарски ликвидни инструменти. Показателите за ликвидност на ниво на банкарскиот систем останале стабилни. Во последниот квартал од 2011 година се промени регулативата за пресметка на стапките за ликвидност, со што се премина кон нивно интегрирано следење од аспект на валутата. Во структурата на изворите на финансирање дошло до намалување на користените извори на финансирање од странските матични лица, пад на депозитите на финансиските институции и зголемено учество на долгорочните извори на финансирање. Тоа довело и до намалување на рочната неусогласеност меѓу средствата и обврските со договорна рочност до 30 дена. Во 2011, се зголемил делот од новите извори на средства кои банките ги пласирале во кредити, за сметка на намалување на делот насочен во ликвидни средства.

Во текот на 2012 година, банките во Република Македонија располагале со солиден обем на ликвидни средства, којшто овозможи ликвидносниот ризик да остане во прифатливи рамки. Ликвидните средства забележале раст на годишна основа, којшто бил поизразен во втората половина од годината. Промените коишто ги направи Народната банка во оперативната рамка за спроведување на монетарната политика (првенствено намалувањето на фреквентноста на аукциите, ограничувањето на понудениот износ на благајничките записи, сведувањето на 0% на задолжителната резерва за депозитите на физичките лица со рочност над две години) ослободиле дополнителни средства во банкарскиот систем. Но, во услови на зголемени ризици од реалниот сектор, банките покажале претпазливост при долгорочното пласирање на овие средства, како и на дел од новоприбраните депозити и во поголем дел ги насочиле кон пазарот за краткорочни државни хартии од вредност, а во помал дел и кон кредитната поддршка на нефинансискиот сектор. Ваквите промени условиле структурни

поместувања во ликвидните средства. Воедно, зголемувањето на разликата меѓу приносите на денарските и девизните ликвидни финансиски инструменти, исто така, придонело за посилни склоности на банките за вложување во денарски ликвидни инструменти, иако во втората половина на годината повторно растеле и пласманите во девизни ликвидни средства. Показателите за ликвидноста на ниво на банкарскиот систем се задржале на стабилно ниво. Главен носител на растот на изворите на финансирање на банките во 2012 година бил растот на долгорочните извори на финансирање, првенствено долгорочното штедење на нефинансиските субјекти, но и долгорочните обврски на банките врз основа на кредити и заеми, што придонело за намалување на рочната неусогласеност меѓу средствата и обврските. На крајот од 2012 година, ликвидните средства на ниво на банкарскиот систем изнесувале 110.913 милиони денари, односно годишниот раст на ликвидните средства изнесувал 10.702 милиони денари.

Во текот на 2013 година, ликвидноста на банкарскиот систем на Република Македонија била на високо и стабилно ниво, независно од забавувањето на растот на ликвидните средства. Недостигот на позабележителен раст на ликвидните средства во 2013 година првенствено произлегол од намалувањето на ликвидните средства во втората половина на годината, поради постепеното засилување на кредитирањето, раздолжувањето на домашните банки кон странските матични лица и зголемената склоност за вложување во долгорочни државни хартии од вредност. Во 2013 година се забележало намалување на користените извори на финансирање на банките од нивните матични субјекти. Оттука, депозитите на нефинансиските субјекти биле главен носител на растот на изворите на финансирање на банките. Се продолжило и со реструктурирањето на рочниот профил на обврските на банките, во полза на зголемување на долгорочното финансирање, што од своја страна придонело за подобрување на структурата на обврските според нивната договорна преостаната рочност. Исто така, се зголемила и преостанатата договорна рочност на средствата на банките, односно се намалило учеството на средствата со пократка рочност. На крајот од 2013 година, ликвидните средства на ниво на банкарскиот систем изнесувале

111.264 милиони денари и на годишна основа бележат раст од 351 милион денари, односно за 0,3%.

Во 2014 година, продолжија некои од претходно утврдените трендови во банкарскиот систем – намалување на приносот што го носат ликвидните инструменти во денари, намалување на обврските на домашните банки кон нивните матични лица, подобрување на рочниот профил на обврските на банките и зголемување на нивната преостаната рочност. На крајот од 2014 година ликвидните средства на ниво на банкарскиот систем изнесувале 128.498 милиони денари и на годишна основа се забележало раст за 6.052 милиони денари, односно за 9,8%. Задоволителниот обем и стабилното учество на ликвидните средства во вкупните средства на банкарскиот систем, им овозможуваат на банките соодветно да управуваат со ликвидноста и да одржуваат прифатливо ниво на ликвидносен ризик. Растот на пласманите во расположливи депозити во Народната банка и краткорочни депозити во странски банки, овозможија забрзан раст на ликвидните средства и подобрување на показатели за ликвидноста, што е нешто поизразено во девизи.

Графикон бр.3

Показатели за ликвидноста на банкарскиот систем на крајот од годините

5.2. Ризик од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности

Основната дејност на банките е да прибираат парични средства, најчесто во вид на депозити, и нив да ги вложуваат во различни видови финансиски средства, обично во кредити. Притоа, банките заработуваат така што настојуваат да остварат одредена позитивна разлика меѓу каматата што ја наплаќаат на одобрените кредити и каматата што ја плаќаат на депозитите. Оваа разлика го преставува нето-каматниот приход, којшто е основен извор на формирање на добивката на банката и, вообичаено, најпрвин се прикажува во билансот на успех. Се разбира, покрај каматите, банката има и други приходи и расходи, како што се провизиите, трошоците за плати итн., но сепак, нето-каматниот приход е основа на добивката на банките, како одраз на основната дејност што тие ја извршуваат. Оттука, јасно е дека секоја промена на каматните стапки на депозитите или кредитите на банката неизбежно води кон зголемување или намалување на нето-каматниот приход.

Најстарата техника за мерење на изложеноста на банката на каматниот ризик е *статичката анализа на јазот* (static gap analysis). Всушност, оваа техника ја мери изложеноста на каматниот ризик само од аспект на ефектите на промените на каматните стапки врз нето-каматниот приход.

Централно место во анализата на јазот има определувањето на каматната осетливост на средствата и обврските во одреден временски период. Притоа, групирањето на средствата и обврските се врши во зависност од тоа дали приходите што ги носат средствата, односно расходите што ги предизвикуваат обврските, се менуваат во одреден временски период во зависност од промената на каматните стапки. Оттука, каматноосетливите средства се оние средства чиј каматен приход се менува во определен временски период, како резултат на промената на пазарните каматни стапки. Од друга страна, каматнонеосетливи средства се оние средства чиј каматен приход останува непроменет во определен временски интервал, независно од промената на пазарните каматни стапки. По аналогија, за каматноосетливи обврски станува збор ако каматните расходи на

изворите на средствата се менуваат во определен временски период, при промената на каматните стапки. Доколку пак промената на каматните стапки не предизвикува никакви ефекти врз каматните расходи на обврските во определен временски период, тогаш се работи за каматнонеосетливи обврски.

Откако банката ќе изврши групирање на средствата и обврските на каматноосетливи и каматнонеосетливи, таа треба да ја измери изложеноста на каматниот ризик. Тоа подразбира пресметка на т.н. *каматноосетлив јаз*. Каматноосетливиот јаз²² се пресметува како разлика меѓу вредноста на каматноосетливите средства и вредноста на каматноосетливите обврски.

5.3. Структура на каматочувствителните средства и обврски во Република Македонија во периодот од 2011 до 2014 година

За разлика од вообичаената светска практика за примена на фиксни и варијабилни каматни стапки, во македонското банкарство се најзастапени прилагодливите каматни стапки. Овие каматни стапки, на ниво на банкарскиот систем имаат најголемо учество во структурата на каматочувствителните позиции и на страната на активата (46,0%) и на страната на пасивата (60,4%). Како резултат на вака воспоставената практика, банките имаат релативно рудиментален механизам за заштита од пазарните движења и промени на цените на одделните финансиски инструменти. Од една страна, овој механизам им служи на банките за определување на обемот на својата профитабилност и ликвидност, но од друга страна, еднострано и субјективно, го менува приносот на депонентите, односно трошокот за финансирање на кредитокорисниците. На 31.12.2010 година, во структурата на каматочувствителните средства на банките, освен активата со прилагодливи каматни стапки, значително учество од 43,7% имала и каматочувствителната актива со фиксни каматни стапки, додека пак, активата со варијабилни каматни стапки учествувала само со 10,3%. Во структурата на каматочувствителната пасива, обврските со фиксна каматна стапка учествувале со 31,9%, а оние со варијабилна каматна стапка со 7,7%.

²² Петревски, Г. (2008). „Управување со банките“, Скопје: Економски факултет

На крајот од 2011 година, позициите со фиксни каматни стапки (45,0%) се изедначиле со застапеноста на позициите со прилагодливи каматни стапки (44,5%) во структурата на каматочувствителните средства, пред сè поради зголеменото учество на фиксните каматни стапки кај кредитите, и нивното доминантно место кај хартиите од вредност. На страната на каматочувствителните обврски се јавила поголема разновидност според застапеноста на одделните типови каматни стапки. Депозитите по видување речиси во целост биле со прилагодливи каматни стапки (99,2%), а овие каматни стапки имале доминантно учество (60,8%) и кај најзастапениот финансиски инструмент во каматочувствителните обврски – орочените депозити. Обврските со прилагодливи каматни стапки речиси во целост (99,9%) се состојат од овие две категории финансиски инструменти. Јазот помеѓу каматочувствителните средства и обврски во 2011 година бил позитивен кај позициите со фиксни и променливи каматни стапки, а негативен кај позициите со прилагодливи каматни стапки.

На крајот од 2012 година, застапеноста на позициите со фиксни каматни стапки (45,2%) во структурата на каматочувствителните средства била незначително поголема од застапеноста на позициите со прилагодливи каматни стапки (43,9%), но учеството на овие позиции покажало постојан тренд на пораст во последните три години. Кај каматочувствителните обврски, улогата на позициите со прилагодливи каматни стапки се зајакнало. Јазот помеѓу каматочувствителните средства и обврски бил позитивен кај позициите со фиксна и со променлива каматна стапка, а негативен кај позициите со прилагодлива каматна стапка. Во споредба со крајот на 2011 година, кај јазот се забележало проширување кај сите типови каматни стапки.

Во 2013 година во структурата на каматочувствителните средства зајакнало учеството на позициите со фиксните каматни стапки (коешто на 31.12.2013 година изнесувало 47,5%), со што тие дополнително се издигнале над позициите со прилагодлива каматна стапка. Причина за тоа е порастот на кредитите со фиксна каматна стапка, како и позначителното зголемување на вложувањата на банките во државните хартии од вредност, коишто се со фиксна каматна стапка. Кај

каматочувствителните обврски постоела поголема разновидност според застапеноста на одделните типови каматни стапки. Депозитите по видување во целост биле со прилагодливи каматни стапки (100%), а овие каматни стапки имале најголемо учество (67,0%) и кај најзастапениот финансиски инструмент во каматочувствителните обврски – орочени депозити. Јазот меѓу каматочувствителните средства и обврски бил позитивен кај позициите со фиксна и променлива каматна стапка, а бил негативен кај позициите со прилагодлива каматна стапка.

Каматочувствителните средства и обврски во билансите на банките, на 31.12.2014 година забележаа годишен раст од 0,1% и 8,5%, соодветно, кој во најголем дел се должи на позициите со прилагодливи каматни стапки. Втори по учество во вкупните каматочувствителни средства и обврски се позициите со фиксна каматна стапка. Во структурата на каматочувствителните средства, кредитите имаа највисоко учество и најголем годишен раст во однос на останатите позиции. Она што е карактеристично за последните неколку години е понудата на банката на станбени потрошувачки кредити со релативно ниска фиксна каматна стапка за првите неколку години од отплатата на кредитот. Последователно, кредитите со фиксна каматна стапка пораснаа за 15,3% за што најмногу придонесоа кредитите кон домаќинствата. Во структурата на каматочувствителните обврски провладуваат депозитите, кои зафаќаат 64,9% и 58,7% од пасивата на банките со прилагодлива и фиксна каматна стапка, соодветно. На 31.12.2014 година јазот меѓу каматочувствителните средства и обврски за прв пат во последните пет години има негативен предзнак и изнесува 5,4 милиони денари. Негативниот јаз е резултат на два фактора: годишен раст, од 26,4%, на јазот на прилагодлива каматна стапка (поради поголемиот раст на депозитите во однос на растот на кредитите), и намалување на позитивниот јаз во фиксна каматна стапка за 17,2% (заради исклучувањето на издвоената задолжителна резерва од каматочувствителните средства).

Графикон бр.4

Структура и состојба на каматочувствителните средства и обврски, според типот на каматните стапки

5.4. Валутен (девизен) ризик на банкарскиот систем во Република Македонија во период од 2011 до 2014 година

Валутниот ризик, познат и како девизен ризик, е ризик од неспријатлива промена на девизните курсеви помеѓу две валути. НБРМ го дефинира валутниот ризик како ризик од загуба заради промена на меѓувалутните курсеви и/или промена на вредноста на денарот во однос на вредноста на другите странски валути. Тој настанува кога банката држи средства или обврски во странска валута и влијае на заработката и на капиталот на банката поради флуктуации на девизните курсеви.

Застапеноста на девизната компонента во вкупните средства и обврски на банките во Република Македонија во текот на 2010 година била намалена, по

постојаниот раст во претходните две години. Постепеното попуштање на неизвесноста предизвикана од меѓународната економско-финансиска криза врз банкарскиот систем на Република Македонија придонело до намалување на учеството на девизната компонента во вкупната актива и пасива. Апсолутниот износ на девизната компонента бил зголемен, но двојно поголемиот пораст на денарската актива и пасива придонел намалување на учеството на девизната компонента во билансите на банките. Во услови на поголем раст на активата во однос на пасивата со девизна компонента, во 2010 година се продлабочил јазот помеѓу нив, што упатува на зголемен валутен ризик. Јазот помеѓу активата и пасивата на девизната компонента на крајот на 2010 година се зголемил за 39,8% (или за 1.955 милиони денари), во споредба со претходната година.

На 31.12.2011 година, изложеноста на банкарскиот систем на валутниот ризик се зголемила, што се воочува преку поголемиот раст на јазот помеѓу активата и пасивата со валутна компонента во однос на помалиот раст на сопствените средства на банките. Во 2011 година, јазот помеѓу активата и пасивата со валутна компонента се зголемил за 24,4% или 1.678 милиони денари. Зголемувањето на јазот во 2011 година е резултат на побрзиот раст на активата со валутна компонента (5.003 милиони денари) во однос на растот на пасивата со валутна компонента (3.325 милиони денари). Порастот на активата со валутна компонента се должи пред сè на порастот на кредитите во странска валута (7.897 милиони денари), а во помал дел и на растот на паричните средства и паричните еквиваленти во странска валута (3.287 милиони денари). Додека растот на пасивата со валутна компонента се должи на порастот на депозитите во странска валута на физичките лица од три месеци до една година (3.605 милиони денари, или 9,7%), на обврските врз основа на кредити во странска валута кон домашните банки со рочност од две до пет години (2.872 милиона денари, или 68,7%) и на тековните сметки во странска валута на физичките лица (1.327 милиони денари, или 14,0%). Зголемувањето на јазот помеѓу активата и пасивата во евра е носител на зголемувањето на изложеноста на валутниот ризик. Најголемото значење на еврото се гледа и преку неговото учество во активата и пасивата со валутна компонента, коешто се движи на ниво од околу 90%. Јазот помеѓу активата и

пасивата во евра изнесувал 8.432 милиони денари и во однос на 31.12.2010 година се зголемил за 2.250 милиони денари, или за 36,4%.

Во 2012 година обемот (износот) на изложеноста на банкарскиот систем на валутниот ризик се намалил главно поради намалениот јаз помеѓу активата и пасивата со валутна компонента и растот на сопствените средства на банката. Позитивниот јаз помеѓу активата и пасивата со валутна компонента се намалил за 3.652 милиона денари или за 41,7% и на крајот на годината изнесувал 4.891 милион денари. Намалувањето на активата со валутна компонента најмногу се должи на намалените депозити во странска валута (8.878 милиони денари) и кредитите во странска валута (1.963 милиони денари). Пасивата со валутна компонента се намалила најмногу како резултат на депозитите на нефинансиските институции со валутна компонента коишто се намалиле за 3.289 милиони денари. Еврото и понатаму останува најзастапена валута во активата и пасивата со валутна компонента што во услови на режим на фиксен девизен курс на денарот во однос на еврото, уште повеќе придонесува за намалување на значењето на валутниот ризик за стабилноста на банкарскиот систем.

На 31.12.2013 година, јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента изнесувал 6.903 милиони денари. Во споредба со претходната година, овој јаз се проширил за 2.013 милиони денари, најмногу како резултат на намалувањето на пасивата со валутна компонента за 1.682 милиона денари. За намалувањето на пасивата со валутна компонента најмногу придонеле депозитите во странска валута, коишто се намалиле за 3.086 милиони денари, наспроти порастот на тековните сметки и другите краткорочни обврски за 1.433 милиони денари. Еврото, како и претходните години, така и оваа година било најзастапена валута во активата и пасивата со валутна компонента, поради што во услови на спроведување монетарна стратегија на одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото, валутниот ризик сè уште има мало значење за стабилноста на банкарскиот систем.

Во 2014 година, изложеноста на банкарскиот систем во Република Македонија на валутен ризик останува мал, и покрај проширувањето на јазот меѓу

активата и пасивата со валутна компонента и на неговото учество во сопствените средства на банките. На 31.12.2014 година, јазот меѓу активата и пасивата со валутна компонента се прошири за 695 милиони денари и на крајот на годината изнесуваше 7.599 милиони денари. Ова проширување на јазот произлегува од побрзиот раст на активата со валутна компонента (за 4.298 милиони денари) во однос на пасивата со валутна компонента (за 3.603 милиони денари). На меѓународните девизни пазари, вредноста на еврото забележа пад во однос на останатите светски валути, но овие движења немаат позначително влијание врз стабилноста на македонскиот банкарски систем, со оглед на примената на стратегијата на одржување стабилен девизен курс на денарот во однос на еврото и доминација на оваа валута во позициите со валутн компонента на банките.

Графикон бр. 5

Годишна промена на активата и пасивата со валутна компонента

6. Заклучок

Според горе наведените податоци, можеме да заклучиме дека големите банки, кои се водечки во нашата економија, со своите расположливи финансиски средства можат да си дозволат да инвестираат и во поризични кредити.

Сите банки се регулирани во согласност со правилата и прописите дадени од нашата Централна Банка. Секоја банка на свој начин одобрува кредити и ги прибира депозитите, по свои каматни стапки и по свои услови.

Секоја банка е на различно поле насочена со своите инвестиции. Тие располагаат со висок степен на ликвидни средства. Значењето на кредитниот ризик во вкупниот профил на ризичност на банките дополнително е зајакнат.

Како што им се зголемува ризичноста за одобрување на кредити на банките, така им се зголемуваат и каматните стапки по кои ги одобруваат истите.

Општо земено, целиот банкарски систем е солвентен, мерено преку основната мерка за солвентноста, којашто изнесува 17,1% и е за повеќе од двојно повисока од законскиот минимум од 8%.

Се очекува натамошно зајакнување на капиталната база на банките, а со тоа и нивната солвентност. Банките многу успешно се вклопуваат со нашата состојба на економијата и опкружувањето, преку засилената внимателност при преземањето ризици и преку проширувањето на своите активности.

Клучно е да се избегне евентуалното вештачко создавање несигурност во јавноста во однос на стабилноста на банките, заради што централната банка треба да продолжи со комуникацијата со јавноста, а пак банките со директна комуникација со своите клиенти.

Како заклучок од досегашното излагањето во однос на ризиците во банкарското работење на Република Македонија во анализираниот период од 2010 до 2014 година можеме да заклучиме дека ризикот се јавува како девијација

или отстапување од очекуваните резултати кои настанале како резултат на варијации на финансиските променливи. Во овој магистерски труд конкретно се зборуваше за четирите банкарски ризици во Република Македонија: кредитен, ликвидносен, каматен и валутен ризик.

Кредитниот ризик се дефинира како ризик од загуба за банката, поради неможноста нејзиниот клиент да ги намирува своите обврски кон неа, во договорениот износ и/или договорените рокови. Во периодот од 2010 до 2012 година се забележало пораст на кредитната изложеност во банкарскиот систем на Република Македонија, додека во 2013 година растот забавил за разлика од претходната 2012 година. Во 2014 година годишната стапка на раст забрзал во однос на претходната година што произлегува од засилување на кредитната активност кон нефинансиските субјекти, подеднакво распределена кон претпријатијата и домаќинствата.

Ликвидносниот ризик се дефинира како ризик од тоа банката да не може да обезбеди доволно парични средства за израмнување на своите краткорочни обврски во моментот на нивното достасување. Во периодот од 2010 до 2014 година бил задоволителен обемот и учество на ликвидните средства во вкупните средства на банкарскиот систем, кои им овозможуваат на банките соодветно да управуваат со ликвидноста и да одржуваат прифатливо ниво на ликвидносен ризик.

Каматниот ризик претставува ризик од неповолни идни движења на каматните стапки и со тоа и промена на вредноста на средствата кои носат каматни приноси. Изложеноста на банките во Република Македонија на ризикот на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности растела во последните пет години, но сè уште е незначителна во споредба со изложеноста на останатите ризици со кои се соочуваат банките при своето работење.

Валутниот ризик, познат и како девизен ризик, е ризик од непридвидлива промена на девизните курсеви помеѓу две валути. Во 2010 и 2011 година валутниот ризик се зголемил, што е резултат на зголемувањето на јазот помеѓу

активата и пасивата со валутна компонента, додека во 2012 година валутниот ризик се намалил. Во 2013 и во 2014 година јазот продолжил да се проширува, но сепак изложеноста на банкарскиот систем во Република Македонија на валутен ризик останува мал.

7.КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Adelman, I. And E. Thurbeck, "The Role of Institutions in Economic Development", World Development, 17, special issue (1999).
- Arestis, P. and A.S. Eichrer, "The Post Keynesian and Institutional Theory of Money and Credit", *Journal of Economic Issues*, 22 (1989).
- Arthur Andersen, 'European Capital Markets, a Strategic Forecast', *Economist Publications* (2000).
- ALLEN, FRANKLIN and MIYAJIMA, HIDEAKI. How Important Historically
-Were Financial Systems for Growth in the U.K., U.S., Germany, and Japan.
- Akerlof, G. (1970). The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the
-Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*, 84, 488–500.
- Allen, L., Jagtiani, J., Peristiani, S., & Saunders, A. (2004). The role of bank advisors in mergers and acquisitions. *Journal of Money, Credit and Banking*, 36(2),
- Vukičević dr Milan, Menadžment, Prometej, Novi Sad, 2007.
- Ghee, William K, J. William Petty and Jack A. Griggs . 'The Banker is Perspective on Financing Capital Investment an Update.
- Arzac, E. R. (2005). Valuation for mergers, buyouts and restructuring. Wiley.
- Berlin, M. & Mester, L. (1992). Debt Covenants and Renegotiation. *Journal of Financial Intermediation*, 2,
- Berger, A.N. and T.H. Hannan, "The Price Concentration Relationship in Banking", *Review of Economics and Statistics*, 71 (May 2000).
- Berman, K., "Financial Intelligence: A Manager's Guide to Knowing what the numbers Really Mean", Harvard Business Press, 2006.
- Bodie, Z., Kane, A, and Alan J. Marcus, "Investments", McGraw-Hill Irwin, 2005.
- Berk, J, and Demarzo, P., "Corporate Finance", Pearson Addison Wesley, 2007.
- Brealey, R. and Myers, S., "Principles of Corporate Finance", McGraw-Hill, 1988.

-Bhattacharya, S. And A.V. Thakor, "Contemporary Banking Theory", *Journal of Financial Intermediation* (October 2004).

-Cornett, Saunders, Fundamentals of Financial Institutions Management, Irwin/McGraw-Hill, Singapore, 1999

-Zoran Jovic, Menadžment finansijskih Institucija, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008

-Cirovic, M. Finansijski menadžment, Naucno drustvo Srbije, Beograd 2008

-Трпески, Љ. (2009). „Банкарство и банкарско работење“, Скопје: Скенпоинт

-Петревски, Г. (2008). „Управување со банките“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Економски факултет – Скопје

-Народна банка на Република Македонија (2016). Годишни извештаи за ризиците во банкарскиот систем на Република Македонија од 2010 до 2014 година.

Преземено во март 2016 година.

http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/WebBuilder_Godisen_BS_31_12_2014.pdf

http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/_Godisen_BS_31_12_2013.pdf

http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/WebBuilder_Izvestaj_Bankarski_Sistem_Godisen_2012.pdf

http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/Regulativa_Godisen_Izvestaj_2011_MKD.pdf

http://www.nbrm.mk/WBStorage/Files/WebBuilder_bankarskiotsistem_bankarskatasupervizija_2010.pdf

- [Комерцијална банка АД Скопје](#)
- [НЛБ Тутунска банка](#)
- [Халк банка АД Скопје](#)
- [Прокредит банка](#)
- [Еуро стандард банка АД Скопје](#)
- [Централна кооперативна банка АД Скопје](#)

Податоците се превземени од официјалните веб – страни на горенаведените банки.